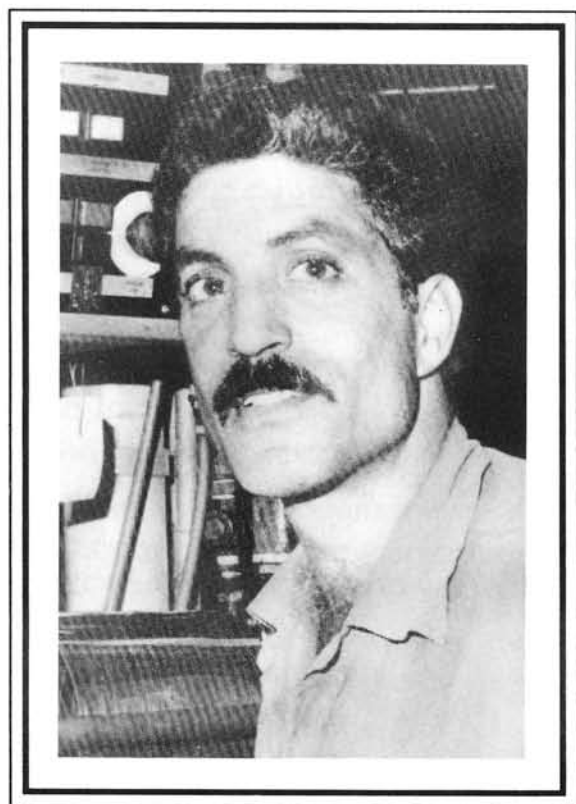

שלמה נהר'י

הקיץ האחרון

זה הקיץ האחרון שלי אתכם
עם הגשם הראשון אני אעלם
דמעותי יזרמו במורד הרחובות
כמו עלה נושר ותקוות רחוקות.
אני איש של חורף בין אלפי אנשי-ים
אך בחורף הזה כבר לא אהיה קיים,
לאט לאט השכבות נמסות
בין רוצים לא-רוצים תפילות אחרונות.

אז תזכרו שהבטחתם לא לבכות
כי השמים גדולים והדמעות קטנות,
תעצמו את העיניים כל גשם ראשון
ותחשבו עלי.

אני רוצה לטפס על ההרים כי הם שם
ולבקר במדינות מעבר לים
לדעת אם יש צורות חיים אחרות
ואם המתים ממשיכים לחיות.
כי זה הקיץ האחרון שלי אתכם
עם הגשם הראשון אני אעלם.
לאט לאט השכבות נמסות
בין רוצים לא-רוצים ותפילות אחרונות.

אז תזכרו שהבטחתם לא לבכות
כי השמים גדולים והדמעות קטנות,
תעצמו את העיניים כל גשם ראשון
ותחשבו עלי.

מקס גת מור

בנו - חברנו שלמה נהרי ז"ל

(דף שהוצא ביום פטירתו)

שלמה נולד בחיפה ב- 1944, תינוק חולה מאוד אשר נותח בגבו בהיותו בן ימים ספורים, פרפר שבועות בין חיים למוות, ורק אחרי חדשים ארוכים הבריא.

להורים היה שלמה מתנה מיוחדת: בן ראשון לאחר שלוש בנות, ואחר-כך - בן יחיד בין ארבע בנות. מצב זה יצר מערכת קשרים מיוחדת בין שלמה לבין אימו ואביו אשר טיפחוהו ואהבוהו מאוד.

כבר בילדותו התבלטו כשרונותיו המיוחדים: חשיבה אנליטית, הצטיינות במתמטיקה, נגינה בטובה והשתתפות בתזמורת הנוער של חיפה.

ב- 1962 התגייס לחיל האוויר שם שרת בתפקיד טכני. לאחר סיום שרותו הצבאי הדרך בנוער העובד ביישוב העולים דאז - "מורשה", ומשם הביתה.

תחילת דרכו של שלמה ביגור - ברפת, אחר-כך בטובופלסט, ומשם ב"לגין", בה עבד עד התקופה האחרונה.

בטובופלסט היה מראשוני העובדים - ורבה תרומתו להצלחת המפעל כמנהל הייצור הראשון בו.

ב- 1971 יצא ללימודי הנדסאות בטכניון, ואחרי מלחמת יום הכיפורים החל עבודתו ב"לגין". תחילה - ייעול ומודרניזציה במחלקת המכבשים, ואחר-כך - הקמת מחלקת הסודרוניק. שלמה היה הרוח החיה של התפיסה שבסודרוניק יעבדו חברים בלבד.

מספר תכונות אפיינו את עבודתו של שלמה: החוש הטכני המצויין, חריצות ואחריות עד קיצוניות, והשאיפה לשלמות. מבחינה טכנית - הוא קלט את המכונות החדשות מהר מכולם, לימד את הצוות, ופיתח חוש שמיעה מיוחד לקליטת שקשוק המכונה ואיתור מיידי של תקלות. אך גם בכל מאמץ פיזי

היה: מהיר, ענייני, קולע לנקודה החשובה ביותר, ותובע מכסימום מעצמו ומזולתו. לא קל היה לעבוד במחיצתו של חבר שואף שלמות שכמותו, אך הכול הכירו בתרומתו המיוחדת.

שלמה הכיר את כל מחלקות "לגין" ותפס את עניין המפעל מן הצד הכלכלי, יחד עם מיומנותו הטכנית.

מיד לאחר מלחמת ששת הימים הקימו חני ושלמה את משפחתם. נולדו אפרת, נטע, מרי וליאור. שלמה היה אב נאמן ומסור, ותבע מהילדים ללמוד ולהגיע להישגים. ידע לעזור בלימודים בעיקר במתמטיקה ובאנגלית, ולא רק לילדיו שלו. אהב להתבדח ולהשתולל עם הילדים וידע להקרין אהבה.

ומכאן - לצד נוסף - השירה, המשחק, ההשתתפות בהצגות ובהופעות, התרומה לכל ארוע תרבותי ביגור במשך השנים, ותרבות השמחה של משפחת נהרי המורחבת.

בסוף 1988 התגלתה המחלה הממארת. שלמה עבר שנה וחצי של ייסורים. יחד עם חני התמודד בגבורה בכאבים, בניתוחים, בטיפולים, בתלות, במוגבלות, בירידת היכולת לעבוד, בידיעה הפנימית שלא יאריך לחיות. תקופה ארוכה עוד חילק את יומו בין טיפולים רפואיים לבין עבודה ב"לגין", אותה עשה בהתמסרות ובדייקנות, כדרכו. יחד עם המאבק על חייו ועל צלמו כאיש תורם ופעיל, התהדקו היחסים בתוך המשפחה המצומצמת והמורחבת. נוצרה קרבה מסוג אחר, והיא היתה בראש מעייניו של שלמה.

חני היתה הן האדם הקרוב ביותר והן המטפלת מבחינה רפואית - וזה היה צרוף מיוחד במינו. ושלמה במאבק שלו היה כל-כך צמא לקשר, למגע, לקרבה עם ילדיו - עד שכשלו כוחותיו.

יהי זכרו לברכה בתוכנו!

עם שלמה עד תום

ומתקשה בתנועה.

שלמה חשש מהמפגש עם ילדיו ומשפחתו, עם חבריו ועם הציבור הרחב, אלא שמהר מאוד התחיל לצאת, להיפגש עם אנשים, לחדש את קשרי החברות הרבים שאפיינו את חני ואותו.

תוך מספר ימים, כשהוא עדיין חלש וסובל מכאבים, התחיל לעבוד בלגין - שהיתה ביתו השני מאז 1968. בתחילה עבד במשרד המשלוחים ומאוחר יותר - במשרד הייצור.

לעבודה היה מגיע על אופניו בין הטפולים, מיד לאחר שובו מהקרנות וכל אימת שכוחותיו איפשרו זאת.

אלא ששוב חזרו כאבי-הראש, עם התקווה שזו תופעת לוואי של ההקרנות, עם הפחד המודחק שזהו שוב הסרטן.

ואז באו הטיפולים הכימיים, קשים ומתישים, ולפתע הרופאים במבוכה ומתחילים להתחמק ורומזים שהם מיצו את מה שניתן לעשות.

מיכאל פרסיקו, שליווה את שלמה

את שלמה הכרתי במשך שנים, כחבר לעבודה - מראשוני העובדים בטובופלסט - חרוץ, תכליתי ויעיל, קיצוני בדרישות מעצמו ומאחרים.

הכרתי אותו גם כבן משפחה, מסור לחני ולילדים, אוהב ודואג, עם אותה דרישה להישגים איתם קשה להתמודד.

אני רוצה לספר על השנה וחצי האחרונות, על מחלתו ועל התמודדותו.

בסוף 1988 הופיעה אצל שלמה דלקת קשה ומכאיבה באוזן הימנית ובתחילת 1989 איבתנו גידול סרטני.

בניתוח שנעשה ב"כרמל" התכוונו לסלק את הגידול, אבל כשראו את מורכבות המצב הפסיקו את הניתוח והפנו את שלמה לרופא בסיינט לואיס, שהתמחה במקרים כאלה.

שלמה וחני טסו לארה"ב ולאחר מספר ימים עבר שלמה ניתוח קשה ומסובך בהשתתפות מספר צותים רפואיים, ניתוח שארך כ- 18 שעות. לאחר חמישה שבועות קשים בארה"ב חזר עם פגיעה קבועה במראה פניו, חלש, כפוף

הקלנוע לחזור לתנועה עצמאית.

עקשן כדרכו, נאבק שלמה על עצמאותו, על תפקוד רב ככל שיכל, על עבודה כל אימת שכוחותיו אפשרו זאת.

וכשעבד - עשה זאת גם עתה, בדרך האחת שידע: ביעילות, במסירות ובאכפתיות "חסרת הגיון".

שלמה המשיך להפגש עם חבריו. נסע לבקורים על אופניים ואח"כ על הקלנוע.

ובתוך כל זה המוגבלות, התלות, הבילבול.

פתאום הוא לא היה יכול עוד לפתור תשבצים, ונראה כמאבד תקווה. שלמה היה אחד האנשים המבריקים שהכרתי, ולכן קשה היה לראות את הפגיעה בכוח החשיבה שלו וביכולת הביטוי.

באחד הימים האחרונים, אחרי התקפה של בילבול, קרא לליאור וחיבק אותו ברכות ובחום בלתי רגילים.

אני ראיתי בזה מסר של אהבה לכל ארבעת הילדים.

ביום חמישי - בערב האחרון שהיה בבית, החלפתי את חני, שהלכה להיות עם הילדים. היה לו מעבר מבהירות

מתחילת המחלה בעזרה מקצועית, ברגש ובחום רב, מעביר חומר למנתח בארה"ב והוא מזמין את שלמה לניתוח נוסף.

בניתוח זה, בפברואר 1990 ראו שהתפשטות הגידול היא כזו שאין מה לעשות.

בטלפון משם אמר לי שלמה, שהוא ידע כי נותרו לו רק 6 חדשים לחיות.

ממלחמה בלתי פוסקת - אל נפילה ליאוש מוחלט, אבל כשחזרו, החליטו לנסות כל דרך אפשרית, וכך עשו. ניסו את הדרכים הקיימות, הן ברפואה הקונבנציונלית והן בזו האלטרנטיבית.

בהתמודדות נלחמה חני איתו - אשה, אם, חברה ומטפלת מנוסה ויעילה.

שלמה, וחני איתו, נלחמו מלחמה פרטית, ארוכה ועקשת נגד אויב פנימי, נגד הסרטן.

יחד עברו תקופה שדרשה מהם את כל כוחות הנפש והגוף, כשאנרגיה מועטה בלבד נשארת לשאר בני המשפחה.

שלמה התאושש מהר, למרות שידע מה מועטים הסיכויים. הוא חי את החיים, חזר לעבודה. היום שלו התחלק בין טפולים לעבודה. עם ירידת כושרו עזר לו

מתחילת המחלה בעזרה מקצועית, ברגש ובחוס רב, מעביר חומר למנתח בארה"ב והוא מזמין את שלמה לניתוח נוסף.

בניתוח זה, בפברואר 1990 ראו שהתפשטות הגידול היא כזו שאין מה לעשות.

בטלפון משם אמר לי שלמה, שהוא יודע כי נותרו לו רק 6 חדשים לחיות.

ממלחמה בלתי פוסקת - אל נפילה ליאוש מוחלט, אבל כשחזרו, החליטו לנסות כל דרך אפשרית, וכך עשו. ניסו את הדרכים הקיימות, הן ברפואה הקונבנציונלית והן בזו האלטרנטיבית.

בהתמודדות נלחמה חני איתו - אשה, אם, חברה ומטפלת מנוסה ויעילה.

שלמה, וחני איתו, נלחמו מלחמה פרטית, ארוכה ועקשת נגד אויב פנימי, נגד הסרטן.

יחד עברו תקופה שדרשה מהם את כל כוחות הנפש והגוף, כשאנרגיה מועטה בלבד נשארת לשאר בני המשפחה.

שלמה התאושש מהר, למרות שידע מה מועטים הסיכויים. הוא חי את החיים, חזר לעבודה. היום שלו התחלק בין טפולים לעבודה. עם ירידת כושרו עזר לו

הקלנוע לחזור לתנועה עצמאית.

עקשן כדרכו, נאבק שלמה על עצמאותו, על תפקוד רב ככל שיכל, על עבודה כל אימת שכוחותיו אפשרו זאת.

וכשעבד - עשה זאת גם עתה, בדרך האחת שידע: ביעילות, במסירות ובאכפתיות "חסרת הגיון".

שלמה המשיך להפגש עם חבריו. נסע לבקורים על אופניים ואח"כ על הקלנוע.

ובתוך כל זה המוגבלות, התלות, הביבלול.

פתאום הוא לא היה יכול עוד לפתור תשבצים, ונראה כמאבד תקווה. שלמה היה אחד האנשים המבריקים שהכרתי, ולכן קשה היה לראות את הפגיעה בכוח החשיבה שלו וביכולת הביטוי.

באחד הימים האחרונים, אחרי התקפה של בילבול, קרא לליאור וחיבק אותו ברכות ובחוס בלתי רגילים.

אני ראיתי בזה מסר של אהבה לכל ארבעת הילדים.

ביום חמישי - בערב האחרון שהיה בבית, החלפתי את חני, שהלכה להיות עם הילדים. היה לו מעבר מבהירות

מוחלטת לבילבול מוחלט. היה לו חוס
גבוה והיו הזיות. לפתע התחיל לצעוק
תוך כדי שינה: "נס", "נס", "נס", -
בקול רם וברור (בשלב זה של המחלה -
דברו מתוך שינה היה תמיד יותר רם
וברור), אחר כך פקח את עיניו, הסתכל
בי ושאל: "יורם, אתה חושב שיקרה לי
נס?" כשעניתו - "הלוואי" - נרדם
בשקט. יותר מאוחר, עדיין תוך כדי
שינה, "ניהל" שיחת טלפון ואמר: "יש
כאן מקרה חרום... צריך לשלוח
אמבולנס... צריך לקחת את שלמה
נהר"...

ואחרי שעתיים אכן באו ולקחוהו
באמבולנס.

שלמה פחד מהמוות המתקרב. הוא
אמר לחני שהוא פוחד שישכחו אותו.

ההשתתפות הרבה באזכרה שנערכה ב-
30 למותו, של בני משפחה, חברים
ושותפים רבים לעבודה, מראים שלא
נשכח אותו ואת מעשיו.

יורם גל

שלמה -

לגבינו ואיתנו היית ידיד, בפירוש כך.
עם הכנות שאינה משתמעת לשתי פנים,
עם הנכונות להיות תמיד לעזר כשצריך,
עם האנושיות הנפלאה שלך,
שהיא מנת חלקם של מעטים כל-כך.

עם ההתענינות הכמעט יומיומית ב"חברים שלי",

כל זה שזור היה בחברות נפלאה, שאולי לא יכולנו אנו לתת לך, את שאתה נתת לנו.
ידעת להקשיב שלמה עם חיוך או רצינות (וכמעט תמיד היתה בפיך תשובה לשאלות
בכל תחום שהוא) אך לא הססת להתייעץ כשהיית זקוק לכך.
תמיד היה כל-כך מענין לשבת, לדבר, להקשיב, ללבן עניינים ברומו של עולם ועניינים
שבלב.

ותמיד רצית כל-כך לדעת, להיות שותף, לעזור בעת הצורך, לתת את כל הלב.
תמיד היו מוכנים אצלך כוס הקפה עם הדיבור הקולח, וכל-כך אהבת את הישיבה
בחברה, השיחה בחברותא, ההרגשה של ה"ביחד", והנעימות שבאווירה, והדבקות גם
אותנו באהבה זו -
קשה לדבר אליך שלמה ללא תגובתך המוחזרת, שהרי היינו רגילים להשיח וסתם
לפטפט בהנאה.

וגם בזמן המחלה לא וויתרת, נלחמת ללא לאות, שיתפת אותנו במאבקך,
ואנו כל-כך ייחלנו לטוב, כל-כך קווינו, רצינו לעזור לך להתמודד ולכבוש את אותם
צוקים מבעיתים ומאיימים אותם לא כבשה עדיין יד אדם ונותרנו חסרי אונים.
שנה של שתיקה ואנו היינו רוצים לדבר איתך ואלך, ומנסים לשמור על אותם קשרים
חמים, והמשך הידידות ביננו, ואתה חסר, חסר לנו מאוד.

שלום לך שלמה.

שלום לידיד יקר כל-כך.

משפחת טנא אפריל 91

כך נזכור אותו תמיד

לאחר הניתוח ירתיע אנשים ויגרום להם אי-נעימות, דבר שרצה להימנע ממנו כדי לא להפריע לאחרים.

רבו המעורבות והבקיאות שלו בכל הנוגע לחיים ביגור. איכפת היה לו מאוד ואהב את המקום בו נולד וגדל. היה מדבר בהתעוררות על נושאים הקשורים בחיים במשק בכלל ובעבודה בפרט, בגלותו ידע מקיף ויסודי ותפישת מעמיקה - כדרכו.

מאוד אהב לספר על בית אבא. על חיי ההורים ודרכם בארץ, כשהוא מלא הערכה לדרך חיים זו ולקשיים שנתקלו בהם והתגברו עליהם.

אני אישית אזכור אותו תמיד כאשף התשבצים. איזה כושר חשיבה! כשהיה מסביר איך הוא מגיע לפתרונות, פשוט פנטסטי!

במכתבו האחרון אלינו כתב לנו "שלכם שלמה, שיאהב אתכם תמיד". גם אנחנו. אוהבים ומחבקים.

אהובה ועוזי

הקשר שנוצר בינינו - לאחרונה נוצר, בביקוריכם הקצרים אצלנו, והוא מסוג הקשרים שאינם נמדדים במשכי הזמן שלהם. שעות יקרות שהן נכס נצחי.

שלמה לא הכביר במלים לתאר את רגשותיו. רק על הילדים הרבה לדבר. התגעגע אליהם מאוד ולא מוכן היה להאריך שהותו אפילו במעט. דאג להם ורצה למהר ולשוב הביתה כדי להיות איתם.

אומץ-הלב של שניכם וההתמודדות המשותפת שלכם במצב קשה כל-כך עוררו את הערצתנו. שניכם נלחמתם כשאת סועדת את שלמה לאורך הדרך בהבנה ובעשיית המעשים הנכונים בפשטות ובשקט.

ייתכן שלא זה הזמן לומר זאת, אבל צברתם שניכם נצחונות לאורך הדרך. הזו שאת חלקם אי-אפשר להבין עדיין. הישגים של איכות חיים במובן העמוק ביותר של המלה.

ראינו אצל שלמה התחשבות בסיסית בזולת - גם היא מבלי להצהיר עליה או לתת לה גושפנקא מילולית כלשהי. מאוד הטרידה אותו המחשבה שמראהו

נזכור אותך

לידיד שעזבנו בחטף ואפילו ללא פרידה,
לחברנו היקר, כשחזרנו ליגור, כבר לא היה.
שלמה שכל חייו נאבק ושגשג
לאיש העקרונות ולמוסר העבודה שייצג.
ידענו אותך בשעות קשות וברגעים יפים,
עת ארחת אותנו בימי-ההולדת המשפחתיים,
במשעולי הטיולים ובפיקניקים מהנים,
תוך לגימת קפה מהביל, השזור בשיחות קולחות,
מענייני דיומא, דרך רכילות קלה ועד ליבון יסודות.

זכור נזכור את פניך בקבלתנו בלוד, עם החזרה מניכר
ואת השמחה, עם הולדתו של הבן הזכר.
ואת השירה שקלחה והשמחה שבשירת המקהלה,
ואת ההופעות המשפחתיות עם בנותך ורעיתך.
אודה שבשבילי היית איש ניגודים
ה"תימני" שבאשכנזים, הזכר שבאחיות,
הרציני והצוחק שידע לשיר ולהנות
איש עבודה ומוסר שידע גם את אמנות הבמה.
איש המקהלה, הכדורסל; שהקדיש ימים כלילות לתעשייה.
וגם ידע שאין יש מאין, מבחינת שלח קופסתך על פני הימים,
ואם הקופסה מרותכת כהלכה, היא תצוף ותתן ברכה ברבות השנים.
צניעות וגאווה, פשטות ושאפתנות,
פתירת תשבצים מסובכים אך גם צחוק ושירה.
ובתשבץ האחרון נשאר מקום ריק ללא פתרון
כך נזכור אותך ונבכה את החסרון.

שלך
לרנר אהרון

על שלמה, על אביב וזכרונות

מה אומרים על אדם שהלך ואיננו? מה אומרים כשבחוץ כעת אביב משגע והכל אומר חיים, חיים, חיים...

בעצם לא היכרתי את שלמה כמו שצריך, כמו שראוי להכיר אדם. רק חלק אחד שלו בדקתי מקרוב: הכרתי אותו דרך האוזן, דרך האיבר שהביא את המחלה הנוראה. האם זה היה שלמה: איש אמיץ, שתקן, עסוק כל כולו במאבק סזיפי להחזיק מעמד, להתגבר על האיום המתמיד? האם זה היה, הולך ורזה, הולך ונמוג עם כל חודש שעבר, יודע כבר מזמן, יודע בתוכו שאין תוחלת?

ואולי היה הוא בעלה של חני, הצחקנית והשמחה תמיד, וביחד שניהם במלחמה הזו לחיים או למוות, כגוף אחד? או אולי הוא היה מישהו שעדיין לא בא לידי ביטוי מלא, שעדיין לא יצא ממאבקי ההתחלה, שעוד לא התחיל בעצם להביט פנימה, להכיר את עצמו באמת.

מה אני יודע. אבל כשראיתי אותם, את שניהם בשלבים הולכים ומתקדמים של המחלה, הרגשתי את הנחישות, את ההתלכדות המשפחתית אל מול מטרה משותפת, את הקרבה שגברה בעקבות המחלה. זה היה מרגש מאוד. ואני מדבר איתם מדי פעם, מנסה לעזור, מנסה להסביר מה שבעצמי לא תמיד הבנתי, שוקע בחוסר האונים המפורסם של אנשי הרפואה מול מסתרי הנגע הממאיר, מול המסתורין של חיים ומוות ומה שביניהם. ניתוח אחד בארץ... ניתוח שני בחו"ל... אחר-כך עוד אחד שם. וזהו. נגמר.

היה אדם, ועכשיו - לא עוד.

האם השאיר מסר מאחוריו? אכן השאיר. אני יודע שכך. אבל את מהותו המדויקת יודעים אולי רק חני והילדים ובני המשפחה הקרובים.

בליבם וגם בליבנו, שלמה, תישאר כאחד מאיתנו, שהלך בדרך, וזו הסתיימה לפתע, לפני שהושג היעד, לפני שהושלמה המשימה.

מיכאל פרסיקו

מכתבים למשפחה ולחני

לחני היקרה שלום!

לפני יומיים שמעתי מרותי ק. על האסון הנורא שפקד אותך. לא, לא ידעתי שום דבר על השתלשלות הדברים בעבר, היתכן? רותי סיפרה לי את הפרטים ואני ממש מזועזעת. הבנתי שעברת תקופה קשה ביותר: שהייתם בחו"ל: שהשקעת את כל נפשך ומסירותך בטיפול בבעלך וכל אלה לא עמדו לו להתגבר על המחלה הנוראה הזו!

חני יקרה! אני יודעת שמלות-ניחומים בקושי מנחמות, וכי אין איש מלבדך היודע טעמה הנורא של עובדת מותו של שותפך ואבי ילדיך, אך זה מה שנתר. מרחוק אני לוחצת ידיך ושולחת ניחומים מקרב לבי. הייתי מאחלת לך שתפיקי מעצמך אותו מרץ, יוזמה וכוחות שגילית בך בתקופת הקורס, כדי לעמוד במשימה הקשה המוטלת עליך עכשיו - להמשיך למען ילדיך ולמענך! היי חזקה חביבתי - מרחוק שולחת תנחומי ועידודי - אליך.

רותי דקל - עין השופט

לחני שלום רב!

שמעתי בצער רב על פטירתו של שלמה. לא הכרנו אתכם טרם מחלתו, אך מאז שהכרנו, כאן בסט. לואיס, חשנו, מנוחה ואני, כאילו ואנחנו חברים שנים רבות וארוכות. אין בפי מלים לנחם, אך אני בטוח שתמצאי משען חזק ובטוח בילדים ובמשפחה. היי לנו בריאה וחזקה. אתקשר ונהיה בקשר כשאחזור.

שלך אהרון צ'חנובר

חני, הילדים
וכל בני המשפחה

משתתפים בכאבכם ובצערכם הגדול על מותו של שלמה ז"ל - הבעל, האב, והאח. בעצב שמענו על מחלתו וידענו שאתם עוברים ימים קשים ביותר. כל ביקור ביגור, ובשיחות טלפון ליגור שאלנו והתעניינו על מצבו של שלמה. נבצר מאיתנו להשתתף בהלוויה. אנחנו איתכם. קבלו את תנחומינו - בלחיצת יד חזקה

חיים וציפה מיכאלי - בית גוברין

חני וילדים יקרים

בשם חברת אמריקן נשיונל קן ארה"ב, השותפה בלגין ובשמי אני, קבלו נא רגשי השתתפותנו הכנים ותנחומינו באבלכם הכבד עם פטירת יקירכם שלמה נהרי ז"ל. הכרתי את שלמה שנים רבות בעבודתו בלגין. רישומו וחיותו במפעל, שנמנה על ותיקיו, ידועים וגלויים לכל. תרומתו לביסוסה ופיתוחה של טובופלסט ולגין בכלל, מהווים דוגמה ומופת לאחרים, אשר ילוו את המפעל וממשיכי דרכו בעתיד. יהא זכרו ברוך ולא תוסיפו לדאבה עוד.

בברכה

יוסי גילאור

שלום חני יקרה,

המודעה בעתון סיפרה לנו על מותו של שלמה. חושבת עלייך, על הימים הקשים שעברתם. ולמרות שידעתי שישנן בך מסירות ואחריות וכושר לגייס את כוחות הגוף ותעצומות הנפש עם אהבתך רבת-השנים לשלמה, הרי שידעת אני שאיני מסוגלת לחוש את גודל הסבל והכאב שאת נשאת ונושאת. את מפחי-הנפש, את התקוות שנופצו. בתקופה האחרונה ידעתי שמצבו של שלמה הולך ורע ואת סעדת ותמכת, ועידנת וריככת. ואם נגזר על שלמה כך לסבול - עד כלות, אין לי ספק שהוא זכה - אולי ראה את הנולד - כשבחר בך כרעייתו ואם-ילדיו. ואתם הרי בחרתם זה בזו מנעורכם. לשלמה שגבר, כילד, על מחלות ומפגעים, שכה אהב לרקוד, לשיר, לשמוח! לא נמצא בעולמנו הכרח ואף לא המוח שישכיל לנצח את מחלתו הנוראה... נסתיימה סאת-יסוריו של שלמה שלכם. מי יתן ותזכרוהו בשנותיו המאושרות, בימי העשייה והשמחה ותוכלו לשאוב כוח, לתמוך ולהתמך בתוככי המשפחה היפה שבניתם. חיזקי, חני!

ליבי אתך -

איה. - חולתא

לחני והילדים שלום רב!

נדהמתי לשמוע היום על פטירתו של שלמה. אני מבין שעברה עליכם תקופה מאוד קשה לאחרונה, אך אני מקווה ששלמה לא סבל פיזית יותר מדי בעקבות המחלה. אין לי ספק שהיה טמון בזה הרבה סבל נפשי.

לגבי היה שלמה אדם יקר, בעל עקרונות, עם מוסר עבודה ומוסר חברתי גבוה ורצון להתמיד, לאורך השנים שהכרתי, להגשמת האידיאלים שלו. היה חבר נאמן שתמיד חיפש איך לעזור בשעת צורך. אחד הרגעים שעולים במחשבתי כרגע זה על השמחה שליוותה אתכם, כאשר באתם לקבל את פנינו בלוד כאשר חזרנו מארה"ב בקיץ 1984. לפחות לגבינו המאורע היה ממש מרגש. או הפיקניק המלכב שבילינו יחד באחד מהמפרצים בין הבונים לחוף דור (עם משפחת חי).

חני! אני מאוד מעריך אותך על הליווי, הסיעוד והתמיכה האדירה, כך שליוות את שלמה לאורך מחלתו ואני מאוד מקווה שתדעי למצוא את אותה אנרגיה, רצון והחלטיות להשתקם עצמית ולשקם את המשפחה כי כאן טמון העתיד ובטוחני ששלמה היה רוצה בזאת והדברים בהחלט בידיים שלך.

תחזקנה ידיך, תחזיקי מעמד. כולנו איתך ושלך בכל אשר תפני או תחליטי.
ד"ש חם מיעל ומהילדים

שלך אהרון לרנר. - פילדלפיה

דויד, דני, נירה, חני יקרים

נדע לנו באיחור-מה על האסון שפקד אתכם עם פטירתו של שלמה ז"ל.
אתכם אנו באבלכם הכבד.
ולחני,
החזיקי מעמד!

**"הצדק את הדין, הלב הנכונע
הצדק את הדין גם הפעם
לא מרד, לא זעם..."**

(משירת רחל)

אסתר ויהודה

חני יקרה

ברצוני להביע את תנחומי הכנים בשמי ובשם מחי עיניים שלנו, על מותו ללא עת של בעלך ז"ל. במשך התקופה הקצרה שהספקתי להכירו כחולה וסובל, למדתי להעריך מאוד את אישיותו וסבלנותו.
הצטערתי מאוד לשמוע על מותו.

שלך,
פרופ' ב. מילר
מנהל מחי עיניים - רמב"ם

בלי מורא ובלי משוא פנים

עד כמה שחסר לנו מרגע מחלתו יעידו חברי לקורס. לפתע יותר שקט, יש פחות התמודדות, חסר לנו זה שלא מוכן ללכת בתלם, חסר זה שצריך להעמיד דברים על דיוקם עד לפרט האחרון.

שלמה לא היה מהאנשים הנפתחים מיד. לקח לו זמן - רב יותר מאשר לאחרים - למצוא את מקומו בתוך המעגל שיצרנו לעצמנו. בינינו - אישית - נוצר קשר מיד מן ההתחלה, אך כלפי החבורה כולה - לקח לו יותר זמן. רק מאוחר יותר למדתי לדעת, כי את הפן התרבותי שבו - לא זכינו להכיר. הנחישות והעקשנות שלו לאחר שובו מהניתוח, הרצון להתמודד עם המחלה, להכיר את כל הפרטים ובעובדה כי לא נכנע עד לסוף, - התאימו לאופיו הבלתי מתפשר.

לנו, המכירים בעולם הזה של החיים, אין דרך למצוא ניחומים במותו - למעט הידיעה, כי הוא היה טיפוס אמיתי במובנה החיובי והיפה של המלה. כי השאיר לנו זיכרון ודוגמא של אדם ישר וכנה, שחיפש שלמות ועומק ולא הסתפק בנגיעה שטחית בחיים.

לחני ולילדים אומר, כי אשרי מי שיש לו בעל ואב כשלמה כדוגמא לאדם וחבר אמיתי.

כואב בצערכם

אילון

שריד. ניסן תשנ"א

מפגישתנו הראשונה - במסגרת הקורס ברופין - אפשר היה ל"זהות" בוודאות את שלמה.

שלמה היה "אב-טיפוס" - במלוא מובן המלה. המכנה המשותף המאפיין אנשים מבוגרים, אשר באים ללמוד בקורס קשה שכזה, הוא הרצון ללמוד ככל שניתן, מוטיבציה גבוהה מהרגיל והעדר המתח של תחרות אישית. לגבי כולנו ההכללה הנ"ל היתה בסדר, מה שלא לגבי שלמה. הרצון לדעת ראשון, להבין את מלוא המשמעות, עד הפרט האחרון - היו כמו מנוע רב עוצמה. היה הראשון לגמור את שעורי הבית ואח"כ בגאווה כנה נהג לעבור בין החדרים, להזדריך ולהסביר גם למתקשים שבינינו - זה היה חלק מההתגמול, ששלמה גבה לעצמו וצריך לומר - בצדק.

עומס הלימודים ומגוון הנושאים מביאים איתם (לעתים) רצון לויתורים עצמיים. לא אצל שלמה. כמדומני, כי המורים חסרי הסבלנות - לא רוו נחת מהעובדה, כי כאשר הם לא דייקו (קורה!?) או טעו - היה זה שלמה שלא וויתר ללא מורא וללא משוא פנים. לכולנו ולרוב המורים היו אלה רגעים המעניקים לכל שיעור בכל נושא שהוא - את טעם הלימוד. שלמה דאג שלא נחסר רגעים כאלה. עפ"י בדרך של התפרצות מטאורית, החלטית, אך תמיד עם טעם ותוכן, אשר חובה להתמודד איתם ואין כל דרך לשימם בצד. כי שלמה לא וויתר.

ידיד שיחסר לנו

הגענו ליגור ביוני 1982 כדי להחליף את אהרון כרופא-ילדים במשק, ו"ירשנו" גם מערכת יחסים חברית עם חני ושלמה שהתפתחה והעמיקה במשך הזמן. לפני שהספקנו להתעשת מהמעבר מחיפה ליגור (15 דקות נסיעה מפרידות ביניהן ועשרות שנות אידיאה), ממש "נשאבנו" אל המשפחה שהתגייסה לשלב אותנו ביגור בקלות ובמהירות.

נמצאה שפה משותפת, על אף ניגוד הדעות שבוטאו בויכוחים, בעיקר בין יהודה ושלמה, ואולי דוקא בגלל עמדות שונות אלו, שלמה התגלה בחרירות שכלו וביכולת הניתוח שלו.

אך, מעל לכל באמונה ובמעורבות האישית שלו במימוש עמדותיו: שלמה, בשבילנו זה "יגור", זה "לגין".

ביחס כלפינו היה שלמה מאד ישיר, בוטח וכל הזמן מנסה ועושה כדי לקרבנו. שמחנו שקשר זה נשמר גם בתקופת שהותנו בארה"ב ובחיפה, בביקורים, בטיולים משותפים ובבילויים שהיום הם רק מזכירים . . .

תמיד תהיתי איך בגופו הרזה של שלמה נאצרה עוצמה בעלת השפעה רבה כל-כך. במהלך המחלה, הגוף רזה והצטמק עוד יותר והכוחות להמשיך ולהתמודד נתגלו והתעצמו עוד יותר, מול חולשתו ובגידתו של הגוף.

התחושה היא חזקה: זה לא היה צריך להיות כך!!

שלמה עוד יכול היה להמשיך, להנות מהבנות ומליאור, לחלק חיים עם חני ולהיות חלק בתמונה של יגור – שעתה חסרה אותו.

ואנו חסרים ידיד.

איה ויהודה הכט

שלמה ...

מה אומר, ואיך אביע
את הערכתי לאדם שאותי לא חדל מלהפתיע.
טוב-ליבו, ורצונו המתמיד לעזור לבריות
היה כה רב ופשוט עלה על הגדות.
במשך 20 שנה באופן קבוע
היינו נפגשים וזה היה ידוע
לשרת יחדיו במילואים – לשמור ולהגן על הקוויים.
נפגשנו לראשונה במילואים, בצבא ומאז ההכרות,
מדי שנה תאמנו את תקופת השרות.
אך הקשר בינינו לא בזאת תם
הוא המשיך גם מעבר לשרות אי שם
היינו נפגשים – שתי המשפחות
לימי כיף בבריכה, שבהם אהבנו לצחוק ולהנות.
ואת היחסים היפים בינינו
אלהים קטע – ועכשיו שלמה איננו
ועוד דבר אחד נותר לאמר
הוא היה בן אדם, חבר, ועכשיו זכרונות ...
זה מה שנשאר.

מנחם וחיה בוינגיץ

לשלמה

"עצוב למות באמצע התמוז..."

אתה הלא מכיר את השיר הזה
כי איש שיר אתה ודמר.
האם הקשבת למלים?

לך בעצב אין נגיעה
כי אתה עניינך בשמחה.
האם העצבות היא שלנו עתה?

אתה את המוות רואה מרחוק
כי עם החיים אתה מאוד קרוב.
כיצד הוא נכנס בדלתות?

אתה לא משאיר דברים לא גמורים
ואצלך אמצע וסוף מתחברים.
אז איך תמוד נת"תם מימים?

תנסה להסביר שנוכל להבין:
איך קרה שהשיר הפך תוגה
השמחה בעצב התחלפה?
חיים הם מוות בשבילך
והשלמות שלא מוצתה - פסקה.

אנחנו יודעים שלא זאת הכוונה
כי האחיזה שאחדנו היתה חדקה
האהבה שאהבנו היתה עצומה
והקרבה שחשנו היתה מלאה.

אך אולי לא היינו מספיק טובים
ולא העברנו את כל המסרים
ונשארנו מאוד נבוכים ותוהים
לפגוש באותם חרדות ופחדים.

ואתה, שתמיד ידעת מה אנחנו מעדיפים
והמדרכות הכירו צעדינו המשותפים
לא ידעת משהו כל כך חשוב
שאסור למות באמצע התמוז.

שרהילה ויהודה חי

אבי

אבי, פתאום, מכל החדרים
יצא למרחקו המוזרים.

הלך הלך לקרוא לאלהיו.
שהוא יבוא לעזור לנו עכשיו.

ואלהים כבר בא, כמו טורח,
תלה את מעילו על וזירח.

אך את אבינו, שיצא להובילנו,
יחדיק האלהים לעד אצלו.

יהודה עמיחי

שלמה

אבא, בעל, אח, חבר, איש.
שבוע עבר
אולי יותר, אולי פחות.
לזמן כבר אין חשיבות לגביך.
אנחנו צריכים לאסוף
את הדקות
את השעות
את הימים
את השנים
לאסוף ולהמשיך.

אומרים, שלכל דבר יש הסבר
שמישהו יבוא ויסביר לנו. אנחנו לא מבינים.
עכשיו אנחנו איתך
עכשיו אנחנו בלעדך
עכשיו אנחנו ביחד. מושיטים יד האחד לשני.
אנחנו לא חזקים, אנחנו מנסים
אנחנו רגישים והכל טרי-טרי וכל-כך כואב.

אומרים, שהזמן מרפא את הכאב
אנחנו מחכים לזמן, שיבוא וירפא.
עכשיו אנחנו איתך
איתך ובלעדך
עכשיו אנחנו ביחד
אוספים את השברים
מושיטים יד האחד לשני
ומבקשים נחמה.

לאה. יולי 1990

מן הזיכרון עולות תמונות

רואות אותך ילד קטן, יפה, כהה מתולתל ורזה.
בטכס הפרידה בבית הילדים לפני כיבוי האורות: לילה טוב אקקה... לילה
טוב שטזים... לילה טוב אדלים.
ממהר לעזור לשטוף את הכלים, נקי כזה וכל כך מסודר.
ליד הכיור, מכין בקצב קצף לעוגה של אמא.
מכין את שעורי הבית בחריצות וביסודיות.
רואות את אמא ואבא גאים בך אחרי כל "ערב הורים".
רואות אותך באהבתך הנאמנה ל"הפועל תל אביב", כמעט בוכה לאחר
הפסד וכל כך שמח לאחר ניצחון.
רואות את הטובה הגדולה מפותלת סביב גופך הרזה ואתה, בתוך
התזמורת, גאה בנגינתך.
בחג המחזור, באחד התפקידים המרכזיים, רוקד בקסם ובכשרון מוסיקלי.
בחג המשק, על הבמה, שר ומאושר.
במפגשים המשפחתיים, צוחק ושר, וכולך מעורב בשמחה.

והתמונות ממשיכות ועולות. התמונות מתרבות ומתערבבות בכאב גדול
ובעצב עמוק.
עצב על עצם היותך זיכרון.
כאב על שנה וחצי של סבל בלתי פוסק, אתה מטלטל בין תקווה ליאוש,
על קרב אכזרי בן חצי שנה, והנך נאחז בשארית כוחותיך בחיים ויודע כי
נחרץ הגורל.
מעגל חייך נקטע.

לא נראה אותך עוד בעל לחני ואב אוהב לילדיך.
לא נראה אותך במסירותך הבלתי נלאית לעבודה, בעקשנותך הבלתי
מתפשרת.
שוב לא נשתה יחד את הקפה אצל שולה ביום שישי, לפני כניסת השבת.
לא נעזר בחריפות מחשבתך בפתרון התשבצים.

כל המפגשים המשפחתיים יהיו אחרים.
לנו נותר להאחז בזיכרון.
משהו יקר ממך נשאר בכל אחת מאיתנו ואנחנו, לחוד וביחד, ננצור זאת
עמוק עמוק.

אסתריקה, שולה, מרגלית ולאה

עוזי חגי מספר על שלמה.

את שלמה הכרתי מיד אחרי שהכרתי את שולה. שלמה, ממש עם כניסתו לבי"ס יסודי, גילה סקרנות לא רגילה. הוא לא עזב אותי, ממש, עד שלא סיפרתי לו עוד ועוד ספורים על התנועה (התנועה החלוצית - מחתרתית בעירק). עניינו אותו ההתכתבויות והמכתבים. מאז, הייתי אומר, שאחרי שולה הוא היה הקרוב לי ביותר במשפחה וקיימנו יחסי חברות מיוחדים.

התכונה שהרשימה אותי תמיד אצל שלמה זו הנכונות לעזור. אצלו העזרה היתה אמנות. בכל סחיבת משא, העמסת או פריקת ציוד בטיול, תמיד שלמה הראשון בביצוע! והכל בטבעיות, קלילות וזריזות. מבלי שנתבקש - הוא הראשון שעזר והוציא אל הפועל. כל כך יעיל, כל כך שקט.

הכרתי גם את שלמה הסוער בעבודה. שלמה ידע בעבודה לתבוע עד הסוף. אבל אחרי העבודה - לא היה לדברים שום קשר אל המשפחה ואל הידידות שבינינו.

בן ארבע

בחג המשק ה-64
ינואר 87

בחתונה של אורי ועפרה
אוגוסט 88

עם אפרת

עם נטע

עם ליאור

ברכות בכתב ידו של שלמה

אאפרג, ברנו הבכירה
במאלג אק י"ה אבהים
שהני כבר אינק (צריה
וקנה אלג מסיימג האימוצים .

לגנטעלי בהטחה בקבילי החיים
בזבא, בחברה, במשפחה, בקיבוץ.
למצוי מהפא אהפיק אקחים
ואתר מעצמק כאלג זה נחול.

אז שיהיה אק טל, יטה ונעים
כפא אשר תפני בימים הבאים!
זאג מאחלים אק ט האוהקים -
האח, האחיות, הצופים והחורים.

מצא טאק !!

אנא אנו!
בהצדק אנו 13
מכל טוב!

ונאחז לך
אמונים פוריים

חיי חברה תלמים
חברות יוצרים
והקדו כיופים.

אנחנו אנו

אינו, אנו, אנו
אנו ואנו.

אבא שלי

קשה כל כך לכתוב,
הכל נורא כואב
איך פתאום, באמצע החיים
אבא שלי התומך והאוהב,
איך הוא פתאום איננו
ואיך נתנו לזה לקרות.

למה אדם כל כך יקר
למה דווקא את אבא שלי.
היש בעולם טיפת צדק
שמסוגלת להחדיר את אבא לי.

ונשמעים כל הזמן הקולות:
"צריך להמשיך לחיות!"
ואנחנו צריכים להיות חזקים
להמשיך לחיות עם הכאב,
לדעת לומר את המלים
ולדעת שאבא אוהב.

קשה להשלים עם האמת
אבא שלי ---מת.

מרי

זמר לבני

לכשתגדל, ליאור שלי, ילדי,
תאחד בי... אבא פתני בידי.
בצעדים כבדים ורוערים
אלך אתך אל עבר הבתים.

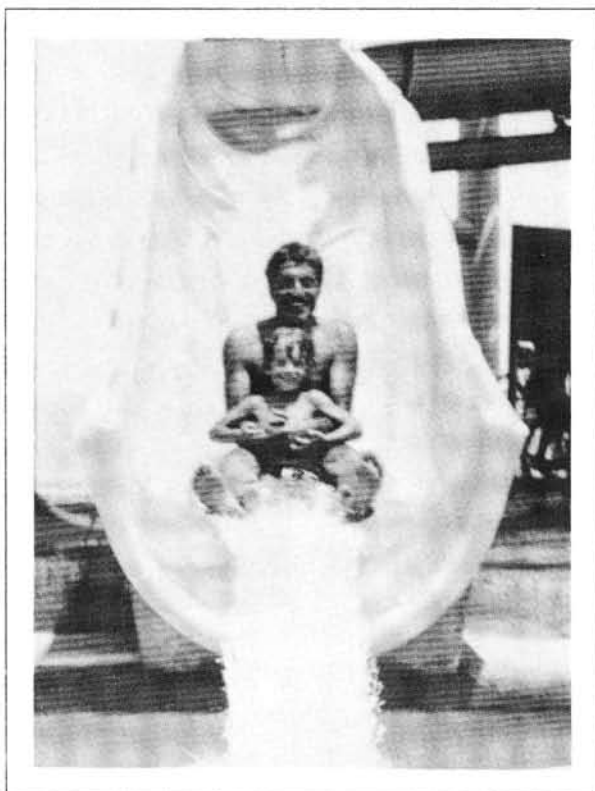
תיקח ליאור, שתי זרועותי תיקח,
חיבקוך כשהיית ילד רך,
ואם לאו מעט הן לא תשכח:
אין עוד ידיים אוהבות כל-כך.

אם לבדרך תלך בערב סתו,
עמך יצא שירי המאוהב,
כרוח, שערך הזהבהב
הוא ילטף באהבה של אב.

ועת עם ילדתך תפסע, ילדי,
אשלח את זה הדמר יחידי
בכל אשר תלך, בדמי ביתי
איתך אהיה, ילדי, עדי כלותי.

לכשתגדל, ליאור שלי, אל גיל ואור,
את אבא ושירו זכור תזכור, -
אכן, תמימים היו בתיו של המזמור
אך אהבון כלבבם, ילדי ליאור.

נתן יונתן

ככה אני זוכר את אבא.

(מדבריו של ליאור בימים שלאחר פטירת אביו)

בפעם האחרונה שראיתי אותו , אבא כבר היה חולה, חולה מאוד.
אבל אני זוכר ורוצה לספר על דברים שלפני המחלה.
תמיד שחקנו בכל מיני משחקים. אבא היה משחק איתי במשחקי כדור, כדורגל
ומסירות.
שחקנו גם יחד עם אמא ב"רמי" ואחר כך עברנו לשחק ב"יאציי".
אבא אהב לפתור תשבצים ולהרכיב פאזלים. יחד עסקנו בהרכבת פאזלים. תמיד

עקבתי איך הוא משחק שחמט ועוד כל מיני משחקי - מחשבה.
אבא היה עוזר לי תמיד, להכין שיעורי בית, הכי הוא אהב לעזור לי בחשבון.

טיילנו הרבה פעמים. ובטיולים כשלא היה לי כח ללכת, אבא היה לוקח אותי על הכתפיים. בנסיעות המשפחה, ונסענו ביחד הרבה, למלכיה או לרחובות, תמיד אבא היה נוהג ואני הייתי יושב מאחור.
אבא צילם אותי הרבה בטיולים ורקד איתי במסיבות בגן.

ראיתי את אבא כמכונאי. אני זוכר שעזרתי לאבא לתקן אפניים.
הרבה פעמים הייתי מסתכל איך הוא עובד בלגין. וגם קצת עזרתי לו בעבודה.
בשבילי לגין לא היתה רק מפעל רועש. זה היה המקום שבו אבא עובד ומתקן מכונות, - הוא גם היה נותן לי לאכול ארטיק.
אבא היה בא על הטוסטוס לבקר אותי בכתה ולפעמים, האושר הכי גדול שלי היה כשהוא לקח אותי לסיבוב.

יחד הסתכלנו על תחרויות ספורט בטלוויזיה - בעיקר על כדורסל, כדורגל וטניס. כי אבא אהב משחקי כדור, והוא היה מסביר לי.
אהבנו ביחד שעשועי קיץ בבריכה ובכנרת.
אני זוכר שהייתי עושה עם אבא תחרויות - ריצה. בבריכה אבא היה זורק אותי למים. בתוך המים שחקנו בכדור והוא היה מעיף אותי גבוה.
אהבתי אחרי זה לשבת ולהסתכל איך אבא משחק בהתלהבות כדורעף בבריכה.

ביס-כנרת הוא שט איתי בקיאקים ובסירות פדלים. ב"לונה-גל" הוא התחלק איתי במגלשות. גם אני וגם אבא מאד נהנינו מזה.

אמא היתה משכיבה אותי לישון. ורק אחר-כך אבא היה בא ואומר לי לילה טוב.
ואז, בשלוחה, הייתי מתכרבל ונרדם.

אמא נסעה הרבה עם אבא שהיה חולה. אבל במיוחד אני זוכר שאבא כבר היה מאד חולה ומבולבל בגלל המחלה, זה היה לפני שאבא נסע לבית חולים. הוא ישב בכסא ופתאום קרא לי: - "ליאור בוא הנה", כשבאתי הוא נתן לי חיבוק חזק ואוהב, כפי שרק אבא ידע, וזו היתה הפעם האחרונה שראיתי אותו.

19.9.86

אלמלא התמוזבה והיקרה
קבלי ננו ברנמנו בהוקרה
באלמלא יט שנים
ש חיים לשותפים!
ונאחז אלנים שתרבאנה
שנה שיתול והיבה הבנה
שנים ש לצרה לאחור
שנים ש הרבה אהבה!
נכאן, לא צייקנו בכיטס הבירכה
אך הציקר הבונה, אליק הסאיחה!
ונסיים בבירכה הישגים והצלחה
בתפקיזק החצל אלנטיים הבאל!
אוהבים איתך
איאלר, לרי, נטל, אפריר, אלבא.

על אבא שלנו

אמא - אני זוכרת כמה היתה חשובה לאבא המסגרת המשפחתית. לשמור על כל המפגשים המשפחתיים של ימי שישי. ארוחת הערב ביום שישי היתה קודש וחשוב היה לו שכולנו נהיה נוכחים בה.

נטע - אבא שנא את פולחן הכנת ארוחת הערב בחדר ודגל בארוחת ערב בחדר-האוכל.

אפרת - בבית הוא תמיד היה מכין את החביתה כך שהיא אף - פעם לא נדבקה למחבת. זה היה מין פולחן כזה. לאט לאט ובסבלנות הוא היה מקשקש את הביצים. בכלל הוא מאוד אהב לאכול ביצים. הוא גם אהב לחם עם גבינה ודבש. לחם עם ריבה. וביחוד חביתה עם המון - המון מלח.

אמא - מאוד אהב עוגות יבשות ולא עוגות קרם. ומצייה עם דבש.

אפרת - אבא גם הכין את הקצף של הביצים לטורט. זה היה "התפקיד" שלו, כי היה צריך לזה הרבה כח בידיים (בימים שעוד לא היה מיקסר). הוא התחיל את "המסורת" של "הסלט-הקטן". את הירקות היה חותך מדוייק - מדוייק.

נטע - אני למדתי ממנו לחתוך את הציפס מדוייק. כל החתיכות צריכות להיות באותו הגודל.

אני זוכרת את הטיולים לכנרת. הוא היה עושה את הציפס ומרכיב את האוהל.

ליאור - כשנסענו ללונה - גל, הוא התחלק איתי במגלשות. הוא אהב את זה.

אמא - הכל היה אצלו מחושב ומתוכנן.

— — —

נטע - בשבילי זו היתה "קמצנות"... הוא ניחן בחוש הומור מפותח. למשל כשהאוטו "לא-סחב" בעליה למלכיה, הוא הסתכל על אפרת ועלי ואמר: "ינו מה, עם מאה ושישים ק"ג מאחורה, למה שהאוטו יסחוב בעליה?!"

אמא - היינו יוצאים כל שבת בחורף לטיולים על הכרמל. תמיד עם סנדביצ'ים ופירות.

אפרת - עלינו לעוספיה וירדנו, או שטיילנו למשק-חי. לא היתה שבת שלא יצאנו בה בשעה עשר לאיזה טיולון או לבריכה. שבת היתה היום היחידי שלו שבו ישן כמו שצריך עד מאוחר בבוקר. וגם ישן אה"צ הרבה.

נטע - בימי שבת אבא היה משחק כדורעף בבריכה. אני הייתי מחכה לו עד שיגמר המשחק. אז הוא היה רוחץ את הרגליים וקופץ למים ואני אחריו.

ליאור - אבא תמיד נכנס אחרון למים.

אפרת - הוא לימד את כולנו לקפוץ-ראש בבריכה. היתה לו קפיצת-ראש יפהפיה. היינו שוחים לו על הגב. אני זוכרת גם את הבריכה הכחולה שהוא היה מנפח לי ולנטע והיינו מתרחצות בה בקיץ.

אמא - הוא היה מסדר לכן את התיקים לטיולים.

נטע - כן, תמיד כמה בגדים שלא הייתי מביאה, הוא הצליח לדחוס לתיק.

אפרת - ידע גם לקפל שק-שינה והכל כל כך במדוייק.

ליאור - אני הייתי משחק עם אבא ב"יאציי" ובכדור.

אפרת - אהבתי להרכיב איתו פאזלים. הוא היה יושב ימים ולילות עד שהפאזל המרתק היה מסתיים. ואני נדבקתי ממנו בזה.

ליאור - הדבר שהוא ידע טוב, זה לפתור תשבצים.

אמא - אבא, כשהיה נער, פתר חידות שחמט בעיתונים. נהג לשלוח את הפתרונות והיה מקבל פרסים.

אפרת - הוא כל הזמן קיבל את אותם הפרסים עד שנמאס לו והוא הפסיק לשלוח. זה מזכיר - שהיה נורא כיף שהוא חזר מכל נסיעה שלו לחו"ל והביא מתנות. תמיד שוקולד וסיגריות ופעמונים משוויץ.

אמא - אבא לימד אתכן לרכב על אופניים. אבל כשהייתן מתחילות לעשות "עניינים" הוא היה עוזב אתכן ואני לא ויתרתי עד שלמדתן.

נטע - כשהייתי מביאה לאבא שיעורים שלא הבנתי במתמטיקה, הוא תמיד מצא איזו דרך, הרבה יותר קלה מזו של המורה והיה מסביר לי את הדברים.

אפרת - כל בעיה שהייתי מביאה לו מביה"ס הוא היה מסביר לי אותה בצורה פשוטה ומובנת.

נטע - ואם הוא לא היה מעורה בחידושי המושגים, באותו מקצוע, הוא היה קורא כמה דקות בספר שלנו והיה מסביר הכל בפשטות. אני לא אשכח שהוא חזר יום אחד מלימודיו האחרונים ברופין - "מבואס". שאלנו אותו מה - קרה? והוא סיפר שהיה לו מבחן מסכם במתמטיקה והוא קיבל רק ציון - 97... נורא אהבתי לראות את המחברות שלו במתמטיקה והנדסה. הכל היה מדויק ומשורטט להפליא.

אפרת - הוא נורא אהב שרטוט. היה משרטט קוים ישרים לגמרי בלי סרגל. וליאור היחידי בינינו שמתקרב אליו בתכונה זו.

אמא - אני זוכרת שהוא עשה קורס שרטוט, עוד לפני הלימודים שלו בטכניון. ואחר כך הוא היה משרטט את האותיות. כל אות היתה שרטוט בפני עצמו. דיוק מהמם.

נטע - הכי אהבתי שהוא כתב לי את הברכות ליום ההולדת. היו לו ברכות יפהפיות ותמיד מקוריות ובכתב יד מהמם.

אפרת - זוכרת מה זה להתעורר בבית - הילדים, עם צנצנת הורדים על הכסא והברכה ליום ההולדת על - ידה...

אמא - במסיבות הכתניות כשאחד מההורים היה צריך להשתתף בשירה, קריאה, וניגון, הוא היה לוקח חלק בהצגה.

נטע - אהבתי נורא שהוא שר בחגים. תמיד אהבתי שהוא הופיע. הייתי נורא גאה בו. ממנו ירשתי את השאיפה הנוראית והבלתי - אפשרית להגיע לשלמות. להגיע ל"יקיות - מחרידה", לכל מה שקשור בכתב מסודר, קוים ישרים ועוד. היה לו כתב כל כך יפה...

בפורים - תמיד הוא לבש את אותם הבגדים - או של אמא, או של אסתרקה.

אפרת - מכנסיים עד לברכיים וחולצה צבעונית. תמיד אותו הדבר.

נטע - והוא שגא שיקנו לו בגדים.

אמא - הוא אף - פעם לא היה צריך, "תמיד היה לוי".

נטע - כן, בגדים מ" שנות - תרפפו " ... רק כמה בגדים בדוגמא קלאסית ממש. ליום שישי... כל פעם אמא היתה מביאה מהמחסן חולצות ומכנסיים בגזרה קצת שונה...ותיכף מחזירה אותם למחסן כמו שהם. הוא לא הסתדר עם שינוי האופנה.

אמא - היינו יוצאים הרבה בערבים לחברים ולמשפחה. מאד היה לו חשוב לשמור על הקשרים.

אפרת - הוא המשיך בזה את דרכה של סבתא.

אמא - המשפחה היתה חשובה לו. הוא ניסה להסביר לנו תמיד את הקשרים המשפחתיים הסבוכים במשפחה הגדולה שלו.

נטע - הוא זכר בע"פ את כל התאריכים של ימי - ההולדת במשפחה שלו.

אמא - רק כשהתחיל הדור השלישי הוא הפסיק לעקוב.

נטע - אני זוכרת את הימים הארוכים שלו בעבודה בלגין. תמיד חזר נורא מאוחר.

אפרת - היו לו תמיד עיניים אדומות מאד.

נטע - דעותיו היו חריפות ותמיד היו לו ויכוחים אידיאולוגיים, חברתיים וקבוציים עם האנשים. הוא אהב כדורגל והתלהב נורא. היה אוהד של הפועל ת"א ועקב אחרי המשחקים מאז היותו ילד קטן. זו היתה הקבוצה "שלו".

אמא - בכל מה שהיה קשור בשדורי ספורט זה היה עבורו קודש הקודשים.

אומנם קשה להזכר באבא שלפני המחלה, אך אותם זכרונות ילוו אותנו כל השנים.

לאבא

(מונטע)

פתיחה

לאבא שלי -

חיבוק

באהבה ותורה

שלא תמיד נאמרה בזמן

עד שהיה מאוחר מדי

חיפושים אחר תשובה...

אני יושבת במיטה
הדמעות זולגות. מסתכלת על מודעה -
(דף שקרעתי מהיומן של השבוע שעבר)
באמצע מודפס שם. זה השם של אבא שלי.
מוזר, על מודעות כאלה אני רגילה להסתכל בריחוק
(וזהו רגע של וידוי)
ולראות שמות רחוקים ולא מוכרים לי.
ופתאום - שם מוכר - השם של אבא שלי
ולידו שתי אותיות שחורות.

זה לא נתפס, זה לא יכול להיות
זה חייב להיות חלום בלהות.
אני נזכרת בתמונות של סבל
וביחד איתן תמונות של שמחה
והכל מבולבל והאושר והכאב נשארים,
על אף הכל,
שלובים זה בזה.
למה אי אפשר לגלגל את הגלגל אחורנית?
איך אפשר להשלים עם החסרון?

ולא עובר רגע שאני לא חושבת על אבא.
כל צעד ושעל שלי -
אבא מצוי בחוכם ואנחנו נשארים יחד,
כמו מסרבים להפרד.
הייתי רוצה שאבא יהיה איתי
שיתמוך בי, שיתגאה בי, שיתן גבוי, שיגן וישמור.
כנראה שאי אפשר לשנות את הדברים
ואני נשארת עם המון משקעים,
וכל-כך קשה להמשיך
וה"למה?" חוזר וסימן השאלה נשאר.

ולאף אחד אין תשובה !

יום שני 30.7.90

חושך בחוץ
צפורים מצייצות
מנורות הרחוב עדיין דולקות.
רוצה להתעורר, להקיץ ולראות
שהכל הוא סיוט חלום בלהות.
ולשמוע את אבא נוחר, ולדעת
שאבא שוכב שם ליד אמא, לגשת, לגעת...
אך זו, כמו תרדמה עמוקה בי אוחדת,
איננה מרפה, אינה מניחה,
חונקת ומסרבת לתת לי לנשום לרווחה.

***

(עברו שלושה חודשים ועשרה ימים)

דברים

אבא -
אהבתי
אבל לא ידעתי איך.
דרשתי
בלי לדעת מה.
אמרתי
בעצם רק בלב.
כאבתי
לבד, רחוק ממך,
כל-כך אוהבת,
דורשתי,
אומרתי,
כואבתי,
לך.

17.10.90

סיוֹם

אבא שלי לימד אותי לחשוב ולכתוב -
אבא רצה שאהיה 'הכי'
הוא הקריא ולימד.
הוא לימד אותי כאב
ומוות .
המוות לימד אותי לבכות באמת.
ואני אזכור את שהיה
ואצטער על מה שלא היה, ולא יהיה עוד.

נטע

על שלמה בטובופלסט ובלגין.

קטעי שיחות של חברים לזכרו.

השתתפו בשיחות: שמואליק אדר, יעקב אורן, יורם גל, גדעון זמיר, עוזי חגי, יהודה חי, גד לסקר, שוקי עוגן, יהודה עוז, חנוך פטישי, שולה רביב.

כשרון.

* אם צריך היה לספר על שלמה במשפט אחד קצר ופשוט, הייתי אומר: שלמה היה כשרון. הפתרונות שנתן לבעיה אקוטית שנתגלתה במשרד הייצור הראו לי איזה כושר חשיבה והסקת מסקנות היו לו. הוא תפס את הדברים במהירות מפתיעה והמסקנות שלו הביאו ליישום ולפתרונות שהפכו לאבני-יסוד בקיום לגין.

* היתה לו יכולת לעשות כמעט הכל, כולל עבודה פיזית שלהפעלתה נדרש כח רב-מאוד (למרות שהיה צנום ולא חזק פיזית) או שנדרשו טכניקת עבודה, חשיבה ויכולת לנתח דברים במהירות.

מי עוד החזיק לבדו חודש ימים בהפעלת קו 232 הישן? זריזות וטכניקה להזין מכונה, לקבל 560 מכסים בדקה ולארוז אותם בדקדקנות - ולבד - היו רק לשלמה. משלמה למדתי שיש תמיד לחפש את השאלות. אחר כך לבדוק תשובות אפשריות ולבחור מתוכן את התשובה הכוללת ביותר והטובה ביותר. כי כך פעל שלמה.

* למרות ליקוי השמיעה החמור שלו - אמרו תמיד ששלמה מיטיב "לשמוע את המכונות".

* שלמה ניהל את מעשיו במחלקה, כמו שחקן שחמט. תמיד חשב על כמה מהלכים קדימה. גם בשיא הלחץ בעבודה היתה לו היכולת לתאר ולחשוב על המהלך הבא ועל זה שאחרי הבא.

* היתה לו תפיסה מהירה בנושא הטכני, בקליטת מכונות חדשות הוא היה האלוף והמוביל.

* לעיתים, המהירות שלו גרמה למתח עם העובדים בסביבתו... אבל אחר-כך הוא היה

מסביר את הדברים, ואז הכל נעשה מאד בהיר ומובן.

* הקסימה אותי יכולת ההדרכה שלו, לקיחת החומר המסובך ביותר והעברתו בצורה הפשוטה והבהירה ביותר שניתן להעלות על הדעת.

* לא כל האנשים אהבו את דרך ההדרכה שלו. היכולת של שלמה להסתייע בנסיון שצבר בכל המחלקות שבהן עבד והיה מפעיל, או מכוונאי בעבר, למעשה הגיעו לשיא המקצועיות והרצון להתחלק בידע.

* הרבה פעמים חשתי שלגבי בעיות שונות בלגין, אנשים היו שואלים את עצמם, מה שלמה היה אומר על כך.

* שאלותיו והתייחסויותיו בישיבות רבות, קלעו ללב העניין והעלו את הדיונים לרמות גבוהות מאוד.

* היה אומר לי "אם נדע לשאול את השאלות הנכונות, התשובות יבואו מאליהן". ואין לי ספק ששלמה ידע לשלוף את הבעיות, לפשט גם את המסובכות שבהן ולהציג אותן בהירות.

נאה דורש - ויותר נאה מקיים.

* עוד בטובופלסט היה קשה לעבוד איתו, כי שלמה היה מהיר מכולם ודרש שלמות. כבר אז לא היה מוכן להתפשר עם טעויות ועבד במרץ בלתי נלאה. שרה זעירא היתה אומרת כי "רק אחרי 14 שעות עבודה שלמה מתחיל להיות נורמלי".

* גבו של שלמה היה פגוע מילדותו (בהיותו בן מספר ימים - נותח בעמוד השדרה) ולעיתים קרובות "נתפס לו הגבי". הוא לא ויתר לעצמו ולא נתן אף פעם לעובדה זו להפריע לו בעבודה.

* ניתן היה לראות בשלמה אדם שאצלו כל אחת מ-60 הדקות של השעה - מנוצלות היטב באופן תכליתי, בהתאם לסטנדרט הגבוה ביותר שניתן לדרוש.

* אין זה רגיל לפגוש חבר-משק עם מוסר עבודה כזה ועם דרישות כאלה מעצמו ומהסביבה.

* מי שלא הכיר אותו היטב, התקשה לקבל את מעורבותו הרבה בעבודה. היא נראתה בתחילה ככפיית דעתו.

אבל אלה שעבדו אתו ולמדו להכיר אותו, אני חושב, הצליחו לדעת איך ללמוד ממנו. ככה הוא לימד אותנו מה צריך להיות הכיוון ואיך צריכה להתנהל עבודה רצינית, בלגין בכלל ובסודרוניק בפרט.

* עסק גם בהצבת אתגרים. הוא העלה נושאים של תקנים, תפוקות, מהירויות - במאמץ בלתי פוסק להעלות את הרמה, להתקדם וללמוד. וכל זה בהתלהבות ובדרכים שלא כולן היו מקובלות על כולם.

* נאבק גם על משרד קטן לסודרוניק, חדר אוכל, יציאה להשתלמויות ושיפור תנאי - עבודה. דאג לנקיון וסדר במחלקה ולעמידה בלוח זמנים. הוא בעצם בנה את הבסיס.

* היינו שלשה שקיבלנו את המכונות הראשונות של הסודרוניק. זה עולם שלם של מכונה מאוד מסובכת וקשה ללימוד. בכניסה להפעלה, בלימוד הצוות ובקליטת כל המערך, שמוכר היום כ"מחלקת סודרוניק", הוא - הוא היה המוביל. אנחנו נגררנו אחריו וניסינו ליישר קו. הוא היה מי שהריץ והריץ ודחף את תכנית הלימוד למפעילים החדשים.

* כשהיה בתחילת דרכו בתעשייה מנהל היצור בטופובלסט פיתח שיטה של יצירת אתגר אישי וקבוצתי. דאג לניצול מכסימלי של אמצעי היצור, הכין תכנון מפורט שהראה כמה צריך לייצר ומה בוצע בפועל בכל משמרת. היה גם מי שנלחץ מחשש שבגלל הקצב האיטי שלו, לא יוכל לתרום מספיק לעמידה במשימות הייצור, ועזב את העבודה בטופובלסט.

* החבריה במחלקה באו לפעמים בטענות ימה הדרישות האלה שבשמים?!. הראשון שנדרש לאותן דרישות והראה שהדרישות לא היו לגמרי בשמים, היה הוא עצמו. על נקודה זו אפשר היה לסלוח לו בדיעבד כי הוא נאה דרש ונאה קיים.

להט הניגודים של "אדם לא אפשרי".

* אמרתי פעם ששלמה היה "אדם לא אפשרי". זאת במשמעות של דרישה לשלמות בלתי מתפשרת. זו עמידה עקבית ובמפורש "על קוצו של יוד". זו בדיוק יכולתו ללכת עד הסוף מבלי להתייאש ולהשיג את מה שנראה לו חשוב.

כל אחד לעצמו, ברגעים מסויימים עושה פה ושם הקלות, הנחות, ויתורים ואולי מתייאש. אבל שלמה לא מרפה ולא מוותר.

* אדי של אריאלה תכנן את המערך הנוכחי של הליינים בלגין ולצורך העניין ערך תצפית על מהלך הייצור במפעל. אני זוכר שהוא סיפר לי על התרשמותו: "האנשים נעים בין התחנות והמכונות בקצב מסויים. הם מסתובבים, שותים קפה, משוחחים - דמות אחת יוצאת דופן - נעה בקצב מהיר, בזינוקים חדים, עושה במהירות ודייקנות מה שדרוש - - דמותו של שלמה.

* תמיד הייתי מסתכל על הדמות הזאת שבלגין דורשת ותקיפה וכשיוצאת מתוך הקופסה הזאת שקוראים לה "לגין", ואתה פוגש אותה בחצר - פתאום לפניך, דמות עדינה, דמות של "שלום".

* והיתה גם הלויאליות. יכולים היינו לריב ולהתווכח ולהלחם על דעות שונות לחלוטין ובגישות מנוגדות. אבל אלה לא פגעו בחברות. נשמרה החברות והלויאליות מבלי שהדברים שבויכוח ביננו יועלו בדיונים וויכוחים על נושאים אחרים.

* תמיד לקח את הדברים ללב. בעבודה כל כך נתן את עצמו עד שהוא היה "נשרף" ו"שורף" את האנשים שעבדו איתו. הוא רצה שכולם יעמדו בקצב שלו. לכן לא התמיד במקום אחד והיה מוכרח לעבור לעבוד במחלקה אחרת. נאמר עליו פעם, "הוא מחזיק את כל טובופלסט, אבל איך אפשר לעבוד איתו?".

* ככל שהיה לפעמים קשה, כשאני הייתי בא אליו למשרד ומעלה איזה עניין, היה מקשיב לי ומסוגל אפילו להשתכנע ולשנות דעה ואף חשוב יותר - לפעול לכך שהביצוע יהיה בהתאם.

* היה יכול לצעוק על מישהו ביום ובערב לשבת אתו, לשיר ולספר בדיחות.

* אשתמש בביטוי חריף, אבל נדמה לי שאצל שלמה, חוסר הפשרנות שלו, או אי ההתייחסות היותר קלילה לדברים, אולי באיזה שהוא מקום שרפו אותו.

* שלמה אהב להתמודד רק עם חזקים. הוא לא נטפל לחלשים. איתם היו לו ויכוחים בטורים נמוכים אבל עם החזקים הוא היה מגיע לטורים גבוהים.

* נדמה לי, כשהיה רגוע הוא לא היה מסוגל למצות את עצמו. אני הצלחתי להבהיר לעצמי דברים וללמוד, למשל בסודרוניק, רק כאשר הצלחתי להרגיז אותו. אני חושב שהיכולת שלו למצות את עצמו עלתה כאשר הוא היה "חם".

לגין היתה במרכז חייו

* הסטנדרטים שהכניס למחלקת הסודרוניק בלגין, יפים לא רק לזמנם, אלא גם לימים אלה ולבאים אחריהם. הוא קיים נסיון בלתי פוסק לשאוף לשלמות בעבודה ולמיטב שניתן להפיק.

* הוא היה מאבות הרעיון שליין כמו הסודרוניק אי אפשר להזיז ולהפעיל לבד. לכך נדרש צוות. הוא גם היה אבי הרעיון שאפשר להפעיל את המחלקה על טהרת חברי יגור. לא צעקנו את זה בראש - חוצות, כדי לא להעכיר יחסים במפעל אבל הוכחנו לאורך השנים שזה אפשרי.

* כאשר שלמה היה אחראי על איזה ליין, לא הגיעו חזרה גליונות פח פגועים מאותו הליין. כלומר - הוא לא בז-לקטנות, הוא היה נעמד ומיישר ומשתמש באותם הגליונות.

* לאחר שנות עבודה רבות בלגין, הכיר באופן מקצועי את כל המערכת הלגינית, על כל שלביה וצורותיה: - הטכנית, הכלכלית, הייצורית והאנושית - על כל השילוב ביניהן.

* שלמה הזמין את עצמו לדבר עם יענקליה על החלטתו לעזוב את לגין. הגיע בקלנוע, בעין חבושה, נע בקושי. התיישבו במשרד ושלמה אמר את מה

שהיה לו להגיד, בטון פסקני ומוחלט.

הוא לא דיבר על כך שלא יהיה מחר, אלא בסגנון של אדם המוכן לבוא שוב ושוב ולשכנע, עד שיענקליה יתרצה.

* בשנה האחרונה הייתי מסתכל על אותו בחור, שיודע מה מצבו ונאבק על חייו, ועם זאת נאבק על כל דבר בלגין.
תמיד רצה להיות עם כולם, לשבת עם כולם, לדון עם כולם, להיות אחד ממובילי המהלכים בלגין.

* יצא לי לעבוד כמה חודשים על יד הליין בסודרוניק. יום אחד, הוא הגיע, בקושי זז, עין חבושה, והנה הוא מתכופף ומרים איזו קופסא מהארץ ומניח אותה בקרטון של המוניטור. אחייכ ממשיך, בקושי זז, מעביר קופסה אל קרטון אחר. כשהחבריה מתארגנים להעלות את הקצב של המוניטור הוא הצטרף. זה בשבילו היה חשוב באמת.

* לא אשכח את חזרות המקהלה של עובדי לגין, על הדשא, לקראת חג ה - 50 של לגין. את שלמה לא הזמנו, כי חשבנו שאולי לא יהיה לו נעים לעמוד על הבמה. והבחור...געלב.
באותו ערב, לפני שעלינו לבמה השגנו לו חולצה של לגין ושלמה עלה אתנו על הבמה.

דינומו שבטר - עד שאוכל

השבועות הפכו לארבע שנים, כאשר למדנו כיצד מתעמתים - אך נשארים בחיים. כיצד "אוכלים", לפעמים, אחד את השני, אך משאירים אותו שלם, כדי שמחר אפשר יהיה שוב לאכול.

אך המתח היה באויר, ואי אפשר היה לחתוך אותו אפילו בגרזן. מצד אחד - שלמה, עם הדרישות הבלתי מתפשרות שלו, לשלימות, ואי יכולתו להכיר במגבלותיהם של האחרים. ומצד שני - העובדים, שאף אחד מהם לא חלם אפילו להתקרב לרמתו, או להשביע את רצונו. ובתוך - מנהל המחלקה, שצריך לנווט בזהירות בין הרצוי למצוי, ובין האפשרי לבלתי אפשרי. נצוצות נתזו לכל הכוונים. הצעקות גברו אפילו על רעש המכונות, ולעתים גם הורמה יד. התרגזויות, עלבונות - מה לא? אבל דבר אחד ידעו כולם: רק טובת הענין לנגד עיניו. לכן העריצו אותו, וגם פחדו מפניו, בקשו את קרבתו, אך מהרו להתרחק. הוא היה "עמוד האש" של המחלקה, "ממנו תראו וכך תעשו", אבל - שימרו מרחק, כי "עמוד אש" כזה - אם אתה נושף בעורפו, ואם הוא מסתובב פתאום - קרוב לודאי שתצלה בשלהבתו.

נפגשתי עם שלמה לראשונה בלגין בערך במחצית שנות ה-70, במחלקת המכבשים. קבלתי על עצמי את נהול המחלקה, אבל מצאתי מיד שהמחלקה מנוהלת למעשה ע"י שלמה - למרות שתפקידו המוגדר היה מנהל טכני.

כמעט מיד הגענו לעמותים בלתי נמנעים, אלא אם כן אחד היה מוותר, אבל לא היה מי שיוותר... הוא ידע כל דבר יותר טוב מאחרים, ומי שניסה לחלוק עליו או לפעול בנגוד לדעתו - התוצאה הבלתי נמנעת היתה עימות קשה ומכאיב. שלמה צבר ידע עצום בלימודיו בארץ ובארה"ב, ונוסף על כך עבד תקופה מסויימת כמכבשן וכאורז, כחותך פח ובשאר עבודות המחלקה. וכל זה הכשיר אותו להיות המלך הבלתי מעורער. ולך תתוכח עם מלך, שאין לו אמנם כתר על ראשו, וגלימתו היא בגדי עבודה, אבל כולם יודעים שהוא המלך - מן המנכ"ל ועד אחרון הפועלים. כמעט בלתי אפשרי לנהל מחלקה כזו - אלא אם כן אתה בדעתו.

ידעתי מיד שמצב זה לא יחזיק מעמד יותר מ-4 שבועות, ואחד מאתנו ייאלץ לזוז. גם היה ברור לי מי צריך להיות האחד הזה - אני. אבל ארבעת

מי שאמר עליו כי הוא בלתי אנושי ובלתי נסבל - נאלץ לחזור בו, כאשר נוכח כיצד הוא מטפל בבעיה של עובד, ומטרטור את כל הדרגים, עד אשר נפתרת הבעיה. או כיצד הוא מקפיד לבקר עובד חולה, מתעניין במצבו ובמצב משפחתו. איש שיחה מרתק, אוהב צחוק, ויודע ליצור קרבה אמיתית. אבל כל זה - רק אחרי העבודה. היו במחלקה כמה עובדים מאוד מאוד מסורים וחרוצים, שמצבם הכלכלי היה קשה. שלמה ואני לחצנו על ההנהלה לתגמל אותם. וכאשר לא הצלחנו - מצאנו דרכים אחרות לעודד אותם. למשל - באנו לביקורי בית עם ארגוני פירות, ולעתים אפילו הלווינו להם מתקציבנו האישי, ואח"כ נידנדנו בהנהלה כדי שיעניקו להם מענק או לפחות הלוואה כדי לעזור להם להחזיר את החוב. לא פעם השתמשנו ברכב של המפעל, כדי לעזור לעובד כזה להעביר משהו לביתו או מביתו. בקצרה - שלמה, כאשר נוכח כי מישהו מהעובדים הטובים שרוי במצוקה כל שהיא - היה תמיד מוכן לעזור ככל יכולתו ואף מעבר לזה.

היה קושי להחדיר בעובדים את התחושה, שהתעשייה איננה סתם מקום שבאים בו לעבודה. למשל, העובד מגיע אמנם בדיוק ב- 6 בבוקר ומחתיים את כרטיסו, אבל אח"כ הוא הולך להחליף

יותר. הפרינציפ ברור: אין לך סיכוי להתחרות אתו, אם אינך מתכוון לבלות את כל היממה בלגין. ואז אתה מוותר ומשאיר אותו חוגג בנצחוננו. אבל זה לא הסוף - הוא הופך נצחון זה למצב, ששוב אינך יכול לעמוד בו. הוא תמיד יודע יותר ממך את מה **שאתה** אמור לדעת יותר ממנו, דוקא בתחום שבו **אתה** אחראי. בבוקר הוא מדווח לך על הפשלות של הלילה, שאתה כמובן אחראי להן, כי לא סידרת את האנשים המתאימים. ובערב אתה מקבל דיווח נוסף על המחדל שלך אחה"צ - כי בדיוק לאחר שהלכת הביתה קרה כך וכך, ואילו היית נשאר זה לא היה קורה.

ואתה מרגיש אשמה תמידית. ואז מגיע יום שאתה מתחיל לקוות שייצא קצת לחופש, או לפחות יחלה לכמה ימים... שום דבר! מהיכן לבחור הצנום הזה כ"כ הרבה אנרגיה - דינמו של מוטיבציה?

המכונאים למדו ממנו הרבה. הם העריצו אותו אך פחדו מפניו. כל מיני בעלי תפקיד במפעל השתדלו לא להתעמת אתו יותר מדי - גם מפני שעפ"ר היה הוא הצודק בסופו של דבר, וגם מפני שקשה היה לשמוע את "המוסיקה" שלו, כי אם שלמה תפס השראה - יצאה לו "סימפוניה", שכל שומר נפשו יעדיף להתרחק ממנה.

בגדים, ויש לו זמן להכין קפה, והמכונה מתחילה לייצר רק ב- 6:15. אח"כ הפסקות לשירותים, לארוחות וכיו"ב - מצאנו שמפסידים לפחות מחצית השעה בכל משמרת. החלטנו לעשות סדר בעניין. שיחה אחת או שתיים, נסיונות הסברה - שום דבר לא השתנה. מה עושים? מתחילים לדווח ולהוריד זמן ריאלי ברישום העבודה. הועד מתערב וההנהלה מוותרת. שלמה הולך על הדוגמא האישית: אם צריך להתחיל לעבוד ב- 6 - הוא מתחיל ב- 5:30, אין לי ברירה ואני נאלץ ג"כ להגיע בשעה זו. אחרי כמה ימים הוא מקדים עוד יותר, ומופיע לעבודה ב- 5:15, ואם אני מנסה להתיישר אתו - הוא מקדים עוד יותר. אני מוותר על המירוץ הזה, כאשר מתברר לי כי בכל שעה שאבחר להגיע - הוא יקדים ברבע שעה.

בהפסקת הצהריים - כאשר העובדים אוכלים - הוא קופץ על המכבש החביב עליו, ומייצר עוד חמישה-עשר אלף מיכסים. מה הוא קופץ? מתי הוא נח?

יום העבודה מתקרב לסיומו. אתה מקווה כי תספיק קצת לנוח, כי הרי ב- 4 אחה"צ מתחיל יום עבודה חדש - עם הילדים. מגיעה השעה, המשמרות התחלפו, אבל - תלך הביתה לפניו? אני מסיים ב- 2:30 - הוא יסיים ב- 3. אני מנסה ג"כ ב- 3, והוא ממשיך מאוחר

שהיתה לה.

שלמה לא היה רק במכבשים. במשך השנים הספיק לעבור ולעבוד בכל המחלקות שבמפעל, ועל כך עוד יספרו אחרים. הרבה פעמים שאלנו את עצמנו מה בעצם מייחד אותו: כשרון? יש עוד אנשים מוכשרים. חריצות? יש עוד חרוצים. אחריות? יש עוד כאלה. התמדה, יידע, דבקות במטרה? אין לי ספק שבכל תחום לחוד, אפשר אולי למצוא מתחרה לשלמה. אבל כאשר מחברים את כל אלה יחד - הוא משאיר את כולם מאחור.

שלמה פגע הרבה באנשים, אבל אף פעם אחת לא מתוך כוונה לפגוע. כולם ידעו זאת, ורובם גם הבינו וסלחו לו על התפרצויותיו. ואגב - לא פגשתי הרבה אנשים, שיודעים גם לבקש סליחה. שלמה ידע זאת, ואני חושב כי אם נצרף את כל הסליחות נוכל לכתוב ספר סליחות.

כעת שלמה כאילו איננו, אבל זה רק כאילו, כמו אצל הגששים, שהוא אהב כ"כ. לכל נסיעה היה בא לקבל קלטות שלהם, וידע את שיריהם ומערכוניהם בע"פ. גם ההומור שלהם נידבק בו, ולא פעם יכולת לשמוע אותו מדבר בלשונם - אחרי העבודה כמובן.

יום אחד, לאחר "סימפוזיה" בלתי גמורה כזו, שלמה מודיע כי הוא עובר לעבוד בלילה. מה קרה? "נמאס לי. נשבר לי. אנחנו מתקנים את המכונות, ואתם הורסים אותן, אתם מסדרים מפעילים שלא יודעים מהחיים שלהם, והם רק מקלקלים. אין לי יותר כוח". דרישותינו להחליף חלק מעובדי המחלקה, פשוט לא התקבלו על דעת ההנהלה. הצטרפתי אליו לעבודת הלילה ונרגענו בתוך שבועיים, אבל הבעיה המשיכה לכרסם בנו. יש לך אנשים, מכונות, חומר גלם. מה יכולת ההשפעה שלך על כל אחד מהנתונים הללו? דורשים ממך מכסימום תוצרת במינימום זמן ובאיכות הגבוהה ביותר. האחריות עליך, אבל לא הסמכות. דוחפים לך פח לא תקין? נכון, זה לא בסדר, אבל תמצאו פתרון. כנ"ל כמעט בענין המכונות. מה נשאר לך? לפחות היכולת לבחור את האנשים המתאימים. מסתבר שגם זה לא ומכיוון שאחריות איננה הולכת ללא סמכות, וסמכות - כאמור - אין לך, אתה הולך ונשחק יום אחרי יום, חודש אחרי חודש - עד רגע השבירה.

כששלמה עזב את המחלקה, אחרי שהביא אותה לשיאים של ייעול במשך 5 שנות עבודתו בה - אנשים רבים נשמו לרווחה, אך המחלקה התייתמה מהדמות הבולטת והתורמת ביותר

בחודשים האחרונים לחייו הצעירים, ראית את האריה הפצוע, המסרב להשלים עם התבוסה. שוב ושוב הוא מנסה לחלץ עצמו, ולעיתים אף מצליח להמריא, כאותו עוף חול באגדות, הקס מאפרו פעם אחר פעם ולא נכנע.

הקופסא, ואמר: "אל תעשו ממני צחוק". קשה להשתחרר מההרגשה הכבדה, כי בשעותיו האחרונות חשד שמנסים לעשות ממנו צחוק. אח"כ אמר: "די, לא חשוב" כאילו השלים עם הבלתי נמנע. קמנו להפרד, ואמרנו "להתראות". להפתעתנו ענה לנו ב"להתראות".

יותר לא נפגשנו.

והמעגל לא נסגר - - -

שלמה לא היה רק לגין, אבל שלמה בלגין ולגין בשלמה התמזגו לכעין יישות אחת. וכשם שקשה לתאר את שלמה בלי לגין - קשה יותר לתאר את לגין בלי שלמה.

נמרוד.

יומיים שלושה לפני שנלקח בפעם האחרונה לבית החולים, עוד ישבנו אצלו מעורפלת. הוא תפס בידיו קופסת פלסטיק, משש אותה עוד ועוד, מדד את מידותיה ואת עמידותה ללחץ אצבעותיו. פתאום אמר: "תביאו לי קופסת פח עם עליון". נסינו להבין מה זה עליון, והוא ניסה להסביר, אך לא ירדנו לסוף דעתו. לבסוף אמר: "נו, אתם לא מבינים? זה כ"כ פשוט". הבאנו לו קופסת פח של קפה נמס, בתקווה לרצותו, אך הוא דחה את

על שלמה בלגין

שיחה בין חיים רשף למשה היבשר
(עובד לגין, לשעבר מנהל טכני במחלקת המכבשים)

חיים: - מוישה, אתה זוכר איך שלמה הגיע אלך?

משה: - אני זוכר שהוא בא בדיוק כשהגיע מכבש, שעשה לנו צרות צרורות. עבדו עליו שני אנשים במשמרות. היו שמעון ושלמה, כל אחד עבד שתיים-עשרה שעות. העבודה היתה קשה מאוד, איך להגיד, בשביל שלמה זה היה אתגר.

חיים: - אתה אומר שלשלמה זה היה אתגר. הוא אהב אתגרים?

משה: - הוא אהב אתגרים ולא ברח מעבודה בכלל. לא עניין אותו רישום עבודה או מספר השעות הנוספות. את הרוב היה עובד לבד. הוא נכנס לאט לאט לכיוון של המכונאות. היה עושה את התיקונים בתוך המשמרת שלו, כדי שיקבל כמות יותר גדולה של מוצרים. היה לו רצון ללמוד. הוא השקיע הרבה מחשבה והרבה שאלות והרבה עבודה כדי ללמוד.

חיים: - מוישה, אתה זוכר אם היו לו איזה בעיות-היקלטות במחלקה?

משה: - לא היו לו שום בעיות של היקלטות במחלקה. כל ההתעניינות שלו היתה במחלקה. אם זה ללמוד ולהתקדם ואם זה לייצר. בהתחלה לא היו לו חכוכים עם אנשים. הוא היה בדרך כלל בן אדם שאהב לעזור לכולם בעבודה. גם באופן פרטי אם הוא היה יכול לעזור למישהו - הוא היה עוזר.

חיים: - בכל זאת איך שלמה נקלט בעבודה?

משה: - היה לו רצון חזק להביא תועלת והיה כדאי להשקיע בו מאמצים, אפילו שזה היה לפעמים תלוי בסטירות, משום שהוא גם היה שובב. וידעתי שכל דבר שמושקע בו זה לטובתו ולטובת כולם. הוא ניצל כל דבר שלמד כדי להביא יותר תועלת בעבודה. היה בו רצון, בכל מקום ובכל תחנה להגיע למכסימום תוצרת. הוא חקר ורצה להגיע לשורש העניין וללמוד עוד.

חיים: - כי אתה יודע, נוצרה איזושהי תדמית של שליחות שהוא נטל על עצמו.

משה: - הוא היה קפדן וקשוח כלפי עצמו יותר מאשר כלפי אחרים. וכל ההתנהגות שלו זה רק "פה גדול", איך שאומרים. רק מהפה אל החוץ. הוא כעס או התרגז רק אם הסיבות היו

ענייניות ואף פעם לא אישיות.
את הידע שלו הוא תמיד רצה להעביר הלאה כמה שיכול, הוא לא הסתיר לעצמו שום דבר.

חיים: - מה התרומה העיקרית שלו למחלקה?

משה: - התרומה שלו היא כל מה שהוא למד והעביר אחר כך הלאה. ראיתי את זה אפילו אחר כך בסדרוניק, הוא העביר לכל מקום. היה לו רצון, איך אומרים, שיהיו מה שיותר אנשים שידעו את העבודה. מכל אחד הוא רצה מאמץ וידע.

חיים: - מוישה, ספר על המסירות של שלמה, איך זה בא לידי ביטוי?

משה: - אתן לך דוגמא. עוד בזמן שהוא שרת במילואים, היתה תקלה במכש, נשבר חלק אחד והתיקון היה צריך לקחת שבועיים. החלטתי לקחת, איך שאומרים, צ'אנס ולהחליף בהזדמנות מכלול שלם שלא היה בפעולה, בלי לדעת בדיוק מה יהיו התוצאות. אבל ידעתי דבר אחד, כל ההחלפה של אותו מכלול היתה צריכה לקחת עשרים וארבע שעות במקום תיקון החלק השבור והמכלול שיימשכו שבועיים.

שלמה הגיע לחופשה של עשרים וארבע שעות ממילואים והוא ראה את מה שעושים ואמר לי: "אני לא הייתי עושה את זה כך". אמרתי לו: "אם ככה אז אני רוצה שתשתתף באותה עבודה". שלמה, במקום ללכת הביתה לחופש, ניגש והתחיל לעבוד. עבדנו בקבוצות עשרים וארבע שעות בלי להפסיק, באמצע העונה, כדי שיהיה אפשר להכניס את המכש לעבודה. והצלחנו.

חיים: - וזה לא פגע במשפחה שלו?

משה: - אני מעריך שהמשפחה שלו ידעה בדיוק מי זה שלמה. אני לא יודע אם זה פגע יותר במשפחה או שזה פגע יותר בשלמה עצמו. בבריאות ובכוח הוא לא היה מהגיבורים הכי גדולים.

חיים: - יחד עם זה, הוא היה מאוד מסור למשפחה.

משה: - את זה אני לא יודע. אני יודע איך שהוא היה מסור ללגין.

חיים: - ושלמה למעשה התחיל במחלקה הזו מאלף. מפועל, ולאט לאט עלה בשלבים. כשעבד תחת ניהולו של אביו - יצחק, מה היה?

משה: - בדיוק. הוא התחיל מכלום.

ומההתחלה, במה ששייך לעבודה ובענייני עבודה לא ויתר לאף אחד. ביחוד לא לעצמו. הוא דרש מעצמו ודרש מאחרים.

חיים: - וגם מאבא שלו?

משה: - גם מאבא שלו. הם היו מגיעים לפעמים לסיבוכים. אבל זה היה רק בענייני עבודה.

חיים: - בסופו של דבר, הוא הגיע למעשה לניהול במחלקה?

משה: - הוא הגיע לניהול טכני של המחלקה. יותר מאוחר הכניסו עוד מנהל כללי למחלקה. לניהול הטכני של המחלקה הוא הגיע אחרי שחזר מבית הספר להנדסאים. היה ברור שהוא ייכנס לניהול הטכני אחרי הקורס, אבל אני לא הסכמתי כל עוד הוא לא הכיר את נושא המכונות במחלקה.

סוכם שהוא יעבור כביכול, קורס מזורז על הדברים ששייכים למחלקה. ושלמה עבד קשה ללמוד את החומר, בזמן קצר מאוד.

ואחרי זה שלחו אותו לארצות הברית.

הסתבר שהידע שהוא צבר פה גרם לכך שבארצות הברית חצי קורס הוא הדריך וחצי קורס הדריכו האמריקאים...

הידע שהוא קיבל פה ומה שהוא קלט כאן, היה יותר גבוה מהידע של רוב המשתתפים בקורס בארצות הברית.

חיים: - ובכל זאת, הקורס הזה הועיל לו מאוד עד כמה שאני זוכר.

משה: - הקורס הועיל לו רק מבחינה אחת. הוא נשאר שם לעבוד וראה שיטת עבודה אמריקאית. הוא ידע אחר כך להשוות בין מה שהולך פה למה שהולך שם, מה הן הדרישות כאן ומה הדרישות שם.

חיים: - והוא יישם את זה בשטחו?

משה: - הוא יישם את זה שם, מפני שכאן זה היה כבר קודם. אחרי שהוא חזר וקיבל את המחלקה הוא כמוכן שאל והתייעץ בכל בעיה שהיתה לו. הוא אישית הוביל את המחלקה עד שעזב אותה, כפי שאנחנו יודעים, ככעס.

חיים: - מוישה, מה לפי דעתך גרם לו לעזוב את המחלקה ואת לגין?

משה: - היה קיים נוהל שבכל שנה ההנהלה מקבלת המלצות ממנהלי המחלקות לקידום עובדים.

אחד הדברים שגרם לו לעזוב היה - שלא התייחסו להמלצות שהוא נתן לגבי קידום עובדים. היתה לו הרגשה, שמצד אחד צועקים, יורקים דם ועוד לוחצים בעבודה ומצד שני הוא לא יכול לתת תגמול שהגיע לעובד.

את זה אני שמעתי ובטוח שזה היה ככה.

חיים: - ועם כל הצעקות, האנשים ידעו להעריך את זה?

משה: - ידוע לי דבר אחד על היחס של העובדים אליו. הם ידעו שהוא צועק אבל הם אהבו אותו. הם אמרו שהוא צועק וצועק אבל הוא בחור טוב.

חיים: - זאת אומרת שהיה לו חוש סוציאלי?

משה: - אני לא יודע אם זה חוש סוציאלי, או שהיתה זו ההרגשה שהוא הכיר את האנשים, את התרומה של האנשים במחלקה והבין שצריכה להיות פחות או יותר תמורה שהוא המליץ עליה.

חיים: - מוישה, מה לדעתך מלבד המסירות והרצון שהוא, שלמה גילה, הביא את שלמה לרמה המקצועית שאליה הוא הגיע?

משה: - מה שהביא אותו לזה, זו היתה הרמה האינטלגנטית והרצון לפתח את הידע שהוא קלט וליישם אותו בכל נושא שהוא נגע בו. האופקים הרחבים שהיו לו, אפשרו לו לנתח, איך אומרים, בצורה יותר רחבה ולראות את הפרטים במרחב הגדול יותר.

חיים: - זה סגנון? זו צורת חשיבה? או הגיון מסויים?

משה: - זו צורת חשיבה. ואיך להגיד? תמיד אצלו את המסקנות, בצורת החשיבה הזאת, אפשרי היה ליישם.

חיים: - זה דבר שלומדים אותו או שהוא טבוע באיש?

משה: - אני לא יכול להגיד. זה יסוד שבדרך כלל טבוע באיש. זו יכולת של אגירת ידע וניצול הידע בהמשך הזמן.

בצוע שיוויים טכנולוגיים בלגין

א. תאור ורקע כללי

מדובר במפעל "לגין בע"מ", שהוא מפעל לקופסאות פח (בעיקר עבור שימורים). בעיקרו זהו מפעל ישן (חוגג השנה 50 להיוסדו), וחלק מהמבנים בהם הוא משוכן ישנים אף מהמפעל עצמו. עובדות אלה מכותיבות תנאי עבודה מסוימים, שגם כך, אובייקטיבית, קשים למדי - הרבה רעש, מונוטוניות ועוד.

בעונת השיא מעסיק המפעל למעלה מ-250 עובדים (וזאת ללא המחלקה הפלסטית שלו, בה עובדים כ-70 עובדים נוספים), שלמעלה ממחציתם שכירים.

הבעיה שהתעוררה היתה: עקב שנויים טכנולוגיים שחלו בעולם, צריך היה להחליף את טכנולוגיית הייצור של גוף הקופסה, ולשם כך נרכש ציוד רב במפעל שויצרי. בשביל להבין את בעיית המערך שתידון בהמשך, הרי סקיצה של מערך הציוד בליין יצור קופסה:

הציוד שהוחלף מתוך כל הליין הוא ה"בודימייקר". כל שאר הציוד נשאר, אם כי חלק ממנו שינה מקום גם הוא כתוצאה מכל השינויים.

הבעייתיות נבעה מהעובדה שכאשר נבנו הבודימייקרים החדשים, הישנים עדיין עבדו, ובמשך תקופת ביניים תפקדו המערכות הישנות והחדשות כאחת.

בכדי לפתור את הבעיה, הוצבו הבודימייקרים החדשים בכל מקום שניתן היה, ובעזרת מערכות שנוע פשוטות חוברו אל ה"זנבות". עם חלוף הזמן הוצאו הישנים ממערך הייצור, כך שצריך היה לתכנן את הצבתם של החדשים תוך התחשבות בגורמים הבאים:

- א. פחות בודימייקרים חדשים מישנים (כל בודימייקר יחובר בעת הצורך לזנב אחר), ולכן צריכה להיות הצבה שתאפשר שליחת קופסאות מבודימייקר אחד למספר זנבות.
- ב. מפעילי הבודימייקרים החדשים היו חברים (ללא שכירים - ע"פ החלטה של אסיפת יגור), וזאת בניגוד לישנים שהופעלו ע"י שכירים. מכיון שהם, או העבודה עליהם, היתה צריכה להוות משיכה לנוער היגורי, חייב הדבר יתר תשומת לב לנושא תנאי העבודה.
- ג. המבנה, כאמור, מאוד ישן, עם עמודים רבים באמצע רצפת - הייצור, ותקרה נמוכה מאוד, יחסית.
- ד. מכיון שמדובר ב"מפעל חיי" (ממשיך לייצר כל הזמן) - יש מגבלות רבות גם בתכנון ובעיקר בבצוע של הפרוייקט.

ב. שלבי דיון ותכנון

לגין גייסה לצורך פרוייקט גדול זה, מומחה אמריקאי לנושא (דרך קשר משפחתי), ואני מונית מטעם המפעל כאחראי לצד הטכני של הפרוייקט.

הנושא הראשון שעמד לדיון היה: האם לא מוטב להעביר את כל המחלקה לאזור חדש יותר, או אפילו לבנות אזור ייצור חדש, מה שייתן אפשרות לחופש בתכנון ובביצוע ללא כל המגבלות שהוזכרו, של המבנה הקיים.

לאחר התלבטויות רבות הוחלט בשלילה בגלל שתי סיבות עיקריות:

א. פגיעה קשה בייצור השוטף ולכן חוסר עמידה בהתחייבויות ללקוחות.

ב. העברת המחלקה היתה יוצרת "תגובת שרשרת" של תזוזות נוספות, מה שהיה מייקר מאוד את הפרוייקט.

כבר מהשלב הראשון נכנסנו לשורה של דיונים ברמות שונות:

א. עם הנהלת המפעל - בנושאים עקרוניים וכספיים.

ב. עם הצוות הטכני של המפעל - בכל הבעיות הטכניות.

ג. עם צוות המפעילים - לשמוע בקשות, תגובות, הערות והארות.

ד. עם העובדים השכירים - יותר כדווח והתרשמות מתגובות, משום שהם עבדו ב"זנבות" ובאריזה, כך שהפרוייקט נגע בהם בעקיפין ולא במישרין.

שלבי הדיונים והתכנון נמשכו מספר חודשים, עם פגישות חוזרות, בעיקר עם הצוותים הטכניים וצוות המפעילים.

צריך לציין גם, שפרוייקט זה נוצל לשפורים סביבתיים באזור המחלקה כולה, שכללו בין השאר צפוי הרצפה כולה מחדש (פרוייקט יקר ומסובך), צביעת קירות, תקרה, עמודים וכו', שנויי פיקוד שונים להקלת הפקוח ועוד.

בתכנון ההעמדה הושם דגש על תנאי אנוש בכל הנוגע לרעש (שהוא, כידוע, מאד גבוה אצלנו), טמפרטורה, תאורה, שטחי ומשטחי עבודה, קשר בין העובדים וכו'.

במקביל לתכנון שלנו, נעשתה הזמנה של מערכת שנוע שלימה אצל קבלן משנה (חברת שנוע גדולה), תוך הגדרות מצד "לגין", שגם היא היתה נושא לדיונים רבים. כמו כן נבנה מודל פיקוד חדש (עם בקרים מתוכנתים ועוד), שהותאם לרמה הטכנולוגית של הציוד החדש, לסבוכי התקשורת בין הבודימייקרים ל"זנבות", וכן תוך נסיון להקלת השליטה של המפעיל - הן מבחינת הטיב ואיכות המוצר.

ג. ביצוע

בגלל המורכבות של נושא הביצוע (כאמור, במפעל שצריך להמשיך לייצר ולעמוד בכל התחייבויותיו), הותוותה תכנית ביצוע בשלבים (סה"כ להעברה - 4 בודימייקרים), כאשר אורך כל תת - פרוייקט (העברת בודימייקר אחד) יהיה לא יותר מ - 30 יום.

בסופו של דבר בוצע הפרוייקט כולו, כולל התקנת מערכת השנוע, כאשר מרווח הזמן בין תת-פרוייקט אחד למשנהו נקבע ע"י ההנהלה בהתאם לעומס הייצור, תוך ניצול "עונות מתות" בייצור. כיוון שכך, התפרש הפרוייקט ע"פ כשנתיים, ולשמחתי, להוציא מספר שנויים קלים שבאו עם הזמן (כתוצאה מסיטואציות חדשות שנוצרו במשך שנתיים אלו), נעשתה רב העבודה לפי התכנון, וכן תוך עמידה יוצאת מן הכלל בלוח הזמנים.

ד. סיכום

כאמור, היה זה פרוייקט מורכב מאד משום שתי סיבות עקריות :

- א. העובדה שצריך היה להמשיך ולייצר.
- ב. לא מדובר במפעל חדש אלא במקום ישן עם הרבה אלוצי-שטח, הנובעים ממבנה וציוד קיימים.

אלוצים אלה כפו על המתכננים להתפשר עם הרבה דברים, אשר ברור שהיו נעשים אחרת אלולא אלוצים אלו. וזאת בעיקר בכל מה שקשור לתנאי אנוש אשר היוו מטרה מאד חשובה בתכנון. צריך לזכור שבגלל אופי העבודה במפעל, הכנסת יתר עניין בעבודה (העשרת עיסוקים) היא מאד מוגבלת, ולכן כל-כך חשובים התנאים הסביבתיים של העובד, שאולי מהווים תמריץ עיקרי לחברי משק שאינם עובדים ע"פ משכורת.

באשר להליכי קבלת ההחלטות, הרי שבסה"כ הדיונים היו בכל הרמות, אף על פי שלא תמיד ע"פ איזה שהם נהלים פורמליים (ואולי כך אפילו יותר טוב ז), העובדה שבכל השלבים נועצו גם בדרגים של המפעילים ואנשי - הייצור היתה מאד חשובה לדעתי והשיגה יתרונות, הן במישור הענייני והן במישור הפסיכולוגי.

כאמור, נעשו הרבה פשרות, כתוצאה מאלוצים כספיים בעיקר (כדאי לציין שגם כך היה זה פרוייקט עם עלות גבוהה מאד) שלא תמיד התקבלו בהבנה ע"י החבריה.

ייתכן וכאן היה מקום להסברה רבה יותר, בעיקר מצד ההנהלה ששמה את האילוצים הנ"ל, ולא מצד הצוות המתכנן, אשר נאלץ גם הוא להתפשר עם אותם אלוצים.

מדברי שלמה באספות

9.11.87 - בעניין נסיעות לחו"ל

שלמה מתייחס באסיפה להצעות להגביל יותר נסיעות לביקור הורים בחו"ל ולאפשר לחבר צבירת זכות לתיירות בחו"ל.

המשק היא תקציבית וההסדר של נסיעה אחת ל- 5 שנים נובע מכך - אז יש להוריד את הסייג של ביקור הורים באמצע פרק הזמן (כי ישנם בחיים צרכים אנושיים-משפחתיים).

לגבי החלק השני מקובלים עלי הדברים של קודמי, שההצעה של ועדת חברה לצבירת זכות לכל חבר לצורך נסיעות לחו"ל - היא הבסיס לפתרון.

אני לא זוכר את פרטי ההצעה, אבל בוודאי היתה שם התייחסות של הצטברות שונה, או בסכומים שונים, לגבי מי שנוסע בנסיעות רגילות לטייל בחו"ל, או לגבי מי שנוסע לבקר את הוריו.

אני חושב שאפשר להיות סבלניים בנושא הזה ולחכות שבכל זאת ועדת חברה תביא בהקדם את הנושא לדיון.

אני לא יודע למה למגישי ההצעה, המובאת להחלטה, מציק דווקא עידוד נסיעות פרטיות של מי שיש לו הורים בחו"ל ולא העידוד של כלל מי שנוסעים בנסיעות פרטיות, שלעומתם מי שנוסע רק ממקורות המשק, מגיע לתור לא אחת ל- 5 שנים אלא אחת ל- 40 או 50 שנים?

למה במקרה כזה לא מפריע?

אם העקרון הזה קיים, הוא קיים ותופס לגבי ההחלטה כולה, שיש בה עוול, כי אנחנו מעודדים נסיעות פרטיות. צריך להתייחס לכל העניין ולא דווקא למי שיש לו הורים בחו"ל.

על כן ברצוני להתייחס לחוד לשני חלקי ההצעה. בחלק הראשון, מקובל עלי מה שי. אמר. יש פה טעם לפגם בהוספת תנאי, שאנחנו מתנים לגבי צורה אחת של נסיעה ולא מתנים לגבי הצורה השנייה. ואם, כמו שאמר י., הבעיה של

28.3.87 - בעניין תקנון בנים

צריכה לעמוד לרשות הבן, כל עוד אושר לו חופש.

לא נראה לי סביר, שבן החוזר מחופשה ינחת מהמטוס ישר לאוניברסיטה. על כן, לדעתי, בכל מקרה, לאחר כל חופשה שהיא, ולא משנה מה אורכה, יחוייב כל בן בשהייה ועבודה במשך חצי שנה במשק.

אין להתייחס אחרת לחניכי ביה"ס שאינם בנים, אם הם מתקבלים בגמר ביה"ס יחד עם הבנים לחברות. דין החופש והחובות שלהם צריך להיות כדין הבנים.

צריך להגדיר, שהדירה תעמוד לרשות הבנים לאורך החופשה שאושרה ע"י המשק ואין להפריד בין האישור ל- 12 חודשים או 15 חודשים חופשה. הדירה

21.12.87 - בדיון על תכנית משק

המגמה של כניסת כוח אדם לסודרוניק לתקופות יותר ויותר קצרות. כשאני נכנסתי, עוד דברו עם מפעיל שנכנס לסדרוניק ל- 3 ו- 4 שנים ואנשים עשו את זה.

היום הזמן התקצר לפחות משנה. אני לא תופס איך אנחנו מגלגלים את הציוד הזה וברמת הכשרה כזו, כשעובדים נכנסים ל- 8 ואפילו 6 חודשים. אם מישהוא חושב שלאורך זמן אפשר לתכנן ולהתבסס על גידול- הייצור בלגין, כאשר הלב במפעל נמצא במצב הכשרה הולך ופוחת - יש לו טעות.

קצת משונה לעמוד ולהכנס עכשיו באספה לפרטים, מהי משמעותה של האלטרנטיבה המובאת להעלות את העודף המשקי ב- 5%. אני לא חושב, שמרבית היושבים פה מסוגלים להעלות כאן הצעות קונקרטיות, איך להגיע לעליה של 5%. ומובן שגם לא מקבלים את האלטרנטיבה להקפאת המצב הקיים.

המוסדות צריכים להביא פרוט קונקרטי, איך ניתן להגיע לעליה של 5% כמוצע. דובר כאן על המגזר החקלאי ואני רוצה להדגיש נקודה חמורה נוספת שמסתמנת בלגין.

...גדמה לי שבלב לגין אנחנו עומדים בפני שוקת שבורה. מזה כמה שנים מסתמנת

על מהות ביה"ס האזורי

בגלל שזה נושא עקרוני חשוב, צריך לתת עליו את הדעת, כאשר ידונו על זה.

אינני יודע באיזה פורום יתקיים הדיון ועל כן הדיון היום, שהוא דיון פתיחה, צריך לתת אור ירוק למי שעסק בכך עד היום ולמי שיעסוק בזה הלאה.

אגב, מפריע לי תמיד, שאין די קשר בין הדיון המכין לדיוני ההמשך. נדמה לי שרוב אלה שעסקו בזה עד היום לא נמצאים אתנו פה, למשל המזכירות הרחבה ואנשי ועדת חינוך של בית הספר. אם חלק מהם שומעים את הנאמר כאן בדיון, אז אני אגיד גם להם באמצעות הוידאו והמיקרופון, ואולי זה יזיז להם משהו, כאשר יגיעו להמשך הדיונים התכליתיים על מהות בית הספר המשותף.

שאלה אחרונה, שאני רוצה לשאול, בעניין הנושא התקציבי. הבנתי שלפחות חלק גדול מהתקציב אפשר להשיג ממשד החינוך, אבל אם וכמה יהיה הנטל הנוסף שיפול על יגור, האם זה רק על יגור או גם על השותפים הפוטנציאליים?

קודם כל אני רוצה להגיד שאני בעד. השתכנעתי מהדברים.

כפי שנאמר, נכון, שלפחות ציבורית, לא עשינו לנו איזה שהוא מאזן ביניים, מה זה עבורנו ביי"ס אזורי. אבל, מהתרשמות כללית, כהורה לילדים בבית-ספר אזורי, אני מסכים, שיש לו הרבה מאוד תרומות חיוביות.

יש דבר שמאוד מטריד אותי בבית-ספר אזורי. בדבר הזה לא נתקלתי אף פעם בשנות היותי בבית הספר. אני חושב שגם כהורים לילדים לא נתקלנו בכך. כשיש בעיה בבית הספר, אז מול הילד והוריו יש שתי אינסטנציות. יש בית הספר ויש יגור. ואז הבעיה, פתאום היא לא של בית הספר, היא של יגור. זה לא ברור לי בכלל. תמיד היתה אחדות, היתה זהות בנושא הזה, והבעיה נופלת בין הכסאות ואני לא רוצה להכנס לדוגמאות ולפרטים.

אני רואה בזה בעיה עקרונית. כיוון שאם פה, בדיון הזה, תהיה החלטה חיובית, זו פתיחה להמשך דיונים תכליתיים על מהות בית הספר הזה, כולל הנושאים הטכניים.

25.2.85 - על תעשייה ומפעל

חמור, ואומר שבעצם לגין בעונה הקרובה לא תעמוד בהתחייבות האספקה שלה. ולמרות חומרת הדבר, לא כל-כך ברור לי איך מזכירות יגור מעמידה מול זה הקמת מפעל נוסף.

ידוע לי שגם בטובופלסט וגם בסינגל המצב דומה.

יש פה כמה הנחות בנושא כוח אדם, שלא מקובלות עלי:

א. נאמר ש: "אם יש ואדי, המים זורמים אליו". האמנם כשיש מפעל, האנשים מתעלים אליו את עצמם מרצונם?

ב. יש לנו בעיה של סך הכל כוח-האדם שעומד לרשותנו, שהוא אינו תואם את מקומות העבודה הרבים כיום ביגור. צריך לעשות את החשבון, אם מקומות העבודה הקיימים היום ביגור, אינם מעל ומעבר לסך כל הידיים העובדות שיש לנו במשק.

הנוסחה הזאת התנפצה כבר בנושא סינגל. נאמר שהעובדים שלנו ייכנסו לשם בקדימות מסויימת והנה - כול מי שמיועד לכך, למשל מענפי השדה, אינו

בהמשך לדברים שנאמרו, נדמה שאנחנו הולכים להקים עוד מפעל מתוך לחצי המציאות, מבלי שפעם ניסינו להגדיר לעצמנו, מה אנחנו רוצים ממפעל ביגור. על מה הוא בא לענות? הן מבחינת הצד המשקי, הן מבחינת הצד התעשייתי והן מבחינת מקורות התעסוקה שלנו.

אם אינני טועה, אילו יגור היתה נכנסת היום לדיונים האם להקים את לגין כפי שהיא מוכרת וקיימת, היא לא היתה מקימה את לגין. היינו מנסים להקים מפעל מסוג אחר.

עלינו להבהיר לעצמנו מה אנחנו רוצים ממפעל, עוד לפני שאנחנו מקימים אותו. אני לא כל-כך בטוח שעשינו את זה בסינגל. אני בוודאי לא רואה שאנחנו עושים את ההתייחסות העקרונית הזו במפעל שבו מדברים כרגע.

הבעיה המרכזית והכאובה ביותר - היא בעית כוח-האדם. הנהלת לגין נמצאת במו"מ עם מוסדות יגור מזה כשנה וחצי על תוספת כוח-אדם ללגין בתחום הייצור ובמשך שנה וחצי אלו, לא רק שלא נוסף כוח-אדם אלא אף פחת. וזאת על אף שלכולם ברור שהדבר

חופשי לבחור, כי במקומות הקיימים חסרים אנשים ולא ניתן להוציא אותם.

לדעתי, אסור לאספה לקבל החלטה לפני שתכנון העבודה יעבור דיון. היתה לנו, לצוות הסודרוניק, פגישה עם מרכז ועדת עבודה, לצורך תגבור הצוות שלנו, ואנחנו שמענו ממנו על המחסור הקשה בכוח-אדם בכל הענפים היצרניים והשרותיים. לא ברור לי איך זה עומד מול מקום עבודה נוסף?

גם אם יגידו שנכון להיום חסרים שני אנשים, איננו יודעים מה יקרה לענף עם התפתחות ומוטיבציה, שבעוד שנה-שנתיים אולי יחסרו בו שני אנשים. האם אחרי ההשקעה נשבית את מכונותינו? האם תהיה לנו אפשרות לקחת אנשים ממקום אחר? צריך קודם לראות, אם יש מאיפה לקחת עובדים מבלי לפגוע במקומות קיימים ולא להגיד "אחרי זה כבר נראה מאיפה ניקח".

20.6.88 - בדיון על התקציב האישי

טוב, אז קודם כל אני לא בקבוצה של המינוסים (שחרגו מתקציבם ונמצאים במאזן מינוס בקופה) וגם לא בקבוצה, שהתקציב הוא כסף-כיס בשבילם. אבל בעקבות דברים שנאמרו כאן אני מוכרח לאמר כמה דברים:

עקרוני מאוד בחיים שלנו. אסור לנו בשום פנים ואופן להכניס את זה וכדרך אגב בדיון על חריגות בשימוש בתקציב האישי.

א. אני רוצה לחזק את דברי מרכז המשק, שאמר שאי אפשר להכניס ככה בדלת האחורית מהלך עקרוני, שפרושו תגמול על ימי עבודה. גם אם נפרוש לבעלי החוב את חובם או שנמחק להם את החובות, מה יקרה בשנה הבאה? אי אפשר לעשות צעד כזה, שבו יפדו את החוב בעבודה. זה צעד משמעותי,

ב. דבר שני שמאוד מפריע לי זה הנושא של התקציב הקטן. אני מסכים שהוא קטן מאוד ואני חושב שרוב האנשים לפחות מסכימים בנושא זה. אבל אינני מסכים למחצית השנייה של המשפט שחוזרים עליו - ש"אי אפשר להסתדר איתו". מה זאת אומרת אי אפשר להסתדר עם התקציב? בגלל גודלו אנחנו המחליטים מה אנחנו קונים בתקציב ומה אנחנו לא יכולים לקנות.

האם אנחנו רעבים ללחם בגלל זה? האם אין משחת שיניים בגלל זה? אני רוצה להבין במה אי אפשר להסתדר עם תקציב קטן כמו שלנו? בצרכי הקיום? התקציב הוא קטן, כי זאת האפשרות הכלכלית של יגור, אז צריך להוריד את רמת החיים.

אני גר בשכונה החדשה, כפי שהגדירו שם - "למטה" וראיתי מה בנו שם. רבותי, בנו שם וילות, לא רק מבחוץ אלא גם מבפנים. אנשים השקיעו שם אלפים על אלפים (בתגובה לקריאת ביניים של מ.), לא חשוב אם זה בדולרים או בשקלים. ואני גם לא בדקתי מאיפה. (בפנייה אישית אל א.) - אתה יודע, אחת הבעיות שקורות לנו היא התופעה, שאם מישהו מביא את זה לא מהתקציב, האחרים מנסים לא לפגור אחריו, לעמוד ברמה שמחוץ

למקורותינו. אפשר לחיות מהתקציב, אם מורידים את רמת החיים.

בהחלטות קודמות, שהובאו כבר במהלך פעולתה של ועדת חסכון, היתה הדרך של חישוב עלות ייצור הרהיטים (ועבודת הנגריה) - אמצעי לחסכון. צודק. י.א. שאומר שהחסכון מושג ע"י חיוב החברים בעלות העבודה וכל עוד הכוונה הזו שרירה וקיימת היום, אנחנו לא מגדילים את התקציב. ואולי זו הכוונה - לחיות ברמת חיים מסויימת ולא מעבר לה.

נכון שעוברים לשכונה חדשה, אך ישנן סיבות נוספות ויש לפעמים צורך בתוספת מסויימת לתקופת זמן מוגדרת - בסכומים שמעבר לתקציב הרגיל. ובמצב כזה אפשר לפנות למוסדות ואפשר, כפי שמוצע, לפרוש

נתקלים בתופעות פחות נעימות, אך אין ספק שמה שתארתי מזדקר לעיניו של "צבר" כמוני.

ומשהו על היהדות כאן: אני עצמי מתגורר אצל משפחה יהודית, אשר מאוד מעורבת בחיי הקהילה היהודית המקומית, המונה כ- 5000 נפש מתוך אוכלוסיה כוללת של 70,000. יש כאן 4 בתי כנסת: 2 קונסרבטיביים, 1 רפורמי ו- 1 אורתודוקסי. עד עתה נפגשתי כבר עם כל שלושת הזרמים, ונראה לי שיש דבר אחד המאחד את כולם - הקשר לישראל. הם מרבים לדבר על מדינת ישראל, מצבה הכלכלי והצבאי, סיכויי השלום באזור, יחסי הגומלין עם הממשל האמריקני ועוד. יחד עם זאת, כמעט כל מי שדיברתי איתו בנושא, אמר לי שלחיות בישראל זה לא בשבילו.

נכחתי כאן בהרצאות מספר של מרצים אורחים, הנערכות תמיד באחד מבתי הכנסת. ההרצאה האחרונה בה נכחתי היתה של פרופסור למדעי המדינה (יהודי כמובן), מן העיר ניו-יורק, בשם גיל אלרואי. הרצאתו היתה על מדיניות הממשל האמריקני במזרח התיכון, ואביא משהו מדבריו. קודם כל הוא אנטי-קיסנינג'ר בצורה קיצונית ממש, עד כדי שנאה. לדבריו: "פורד הוא רק בובת-משחק בידי קיסנינג'ר, בכל מה שקשור למדיניות החוץ".

רעיונות נוספים שלו: א. ישראל ומנהיגותה אינם חזקים מספיק, ויותר מדי תלויים בארה"ב, כך שאין באפשרותם להתנגד ללחץ אמריקאי, מה שאפשר היה בימיו של ג'ונסון, למשל. הוא טוען שהגורם לכך הוא קיסנינג'ר, המנהל מדיניות כזו שמביאה את ישראל לתלות גדולה יותר ויותר בארה"ב. ב. ארה"ב מתכחשת במתכוון לחלק מהתחייבויותיה בהסכם האחרון עם מצרים. לטענתו, על המדינאים הישראליים "להתחנן" עתה בפני הממשל האמריקאי לגבי כל סעיף וסעיף בהסכם. ג. הקהילה היהודית בארה"ב מצטיינת בתמיכה כספית לישראל, בעזרה לחולים ונוקמים (פליטי וייטנאם ובנגלה-דש, למשל), אך חסרת אונים בכל מה שקשור לתמיכה פוליטית בישראל. המנהיגים היהודיים מפחדים להרים קולם פה, פן יאונה רע לקהילה היהודית האמריקנית. הוא אף סיפר סיפור, שלדבריו כולו אמת, לפיו קיסנינג'ר נפגש עם המנהיגים היהודיים בזמן האמברגו על הנפט, הזהירם לבל התנגדו למדיניותו, ואף הורה להם לעלות ירושלימה ולהורות לממשלת רבין להיענות ללחצים האמריקאים, מפני שאם לא - יחול פוגרום נגד היהודים בארה"ב, וזאת משום שהאזרח הממוצע תולה את האשמה במשבר הנפט בישראל וביהודים. בסיכום דבריו הוא ציין, שלהערכתו ישראל והיהודים בכלל, נמצאים במצב חמור ביותר, הגרוע ביותר מאז

נתקלים בתופעות פחות נעימות, אך אין ספק שמה שתארתי מזדקר לעיניו של "צבר" כמוני.

ומשהו על היהדות כאן: אני עצמי מתגורר אצל משפחה יהודית, אשר מאוד מעורבת בחיי הקהילה היהודית המקומית, המונה כ- 5000 נפש מתוך אוכלוסיה כוללת של 70,000. יש כאן 4 בתי כנסת: 2 קונסרבטיביים, 1 רפורמי ו- 1 אורתודוקסי. עד עתה נפגשתי כבר עם כל שלושת הזרמים, ונראה לי שיש דבר אחד המאחד את כולם - הקשר לישראל. הם מרבים לדבר על מדינת ישראל, מצבה הכלכלי והצבאי, סיכויי השלום באזור, יחסי הגומלין עם הממשל האמריקני ועוד. יחד עם זאת, כמעט כל מי שדיברתי איתו בנושא, אמר לי שלחיות בישראל זה לא בשבילו.

נכחתי כאן בהרצאות מספר של מרצים אורחים, הנערכות תמיד באחד מבתי הכנסת. ההרצאה האחרונה בה נכחתי היתה של פרופסור למדעי המדינה (יהודי כמובן), מן העיר ניו-יורק, בשם גיל אלרואי. הרצאתו היתה על מדיניות הממשל האמריקני במזרח התיכון, ואביא משהו מדבריו. קודם כל הוא אנטי-קיסניג'ר בצורה קיצונית ממש, עד כדי שנאה. לדבריו: "פורד הוא רק בובת-משחק בידי קיסניג'ר, בכל מה שקשור למדיניות החוץ".

רעיונות נוספים שלו: א. ישראל ומנהיגותה אינם חזקים מספיק, ויותר מדי תלויים בארה"ב, כך שאין באפשרותם להתנגד ללחץ אמריקאי, מה שאפשר היה בימיו של ג'ונסון, למשל. הוא טוען שהגורם לכך הוא קיסניג'ר, המנהל מדיניות כזו שמביאה את ישראל לתלות גדולה יותר ויותר בארה"ב. ב. ארה"ב מתכחשת במתכוון לחלק מהתחייבויותיה בהסכם האחרון עם מצרים. לטענתו, על המדינאים הישראליים "להתחנן" עתה בפני הממשל האמריקאי לגבי כל סעיף וסעיף בהסכם. ג. הקהילה היהודית בארה"ב מצטיינת בתמיכה כספית לישראל, בעזרה לחולים ונוקמים (פליטי וייטנאם ובנגלה-דש, למשל), אך חסרת אונים בכל מה שקשור לתמיכה פוליטית בישראל. המנהיגים היהודיים מפחדים להרים קולם פה, פן יאונה רע לקהילה היהודית האמריקנית. הוא אף סיפר סיפור, שלדבריו כולו אמת, לפיו קיסניג'ר נפגש עם המנהיגים היהודיים בזמן האמברגו על הנפט, הזהירם לבל התנגדו למדיניותו, ואף הורה להם לעלות ירושלימה ולהורות לממשלת רבין להיענות ללחצים האמריקאים, מפני שאם לא - יחול פוגרום נגד היהודים בארה"ב, וזאת משום שהאזרח הממוצע תולה את האשמה במשבר הנפט בישראל וביהודים. בסיכום דבריו הוא ציין, שלהערכתו ישראל והיהודים בכלל, נמצאים במצב חמור ביותר, הגרוע ביותר מאז

השואה, והוא כינה את שמתחולל היום נגד היהודים בשם פוגרום רוחני, או פוגרום מוראלי.

סיפרתי כל זאת, משום שההתרשמות שלי עד עתה היא שהדעות האלו מייצגות חלק גדול של היהדות פה (בכל אופן, היהדות המשכילה), והחשש למדינת ישראל ולעצם קיומה הוא רב ביותר פה בקרב היהודים.

הארכתי מאוד הפעם, ולכן אסיים בזאת. שוב ברצוני להודות על שליחת היומן אלי - כה לחי! מכיוון שמכתב זה יגיע בסמוך לתאריך העליה על הקרקע, אני רוצה להוסיף ברכתי ליגור, לחברים, לילדים ולכל באי ביתנו.

שלמה. למוין, פנסילבניה, ארה"ב

ביקור בוואשינגטון

(ממכתבו של שלמה נהרי)

ובכן, סוף שבוע נוסף חולף עובר לו, וזה מקרבני אל סוף שהותי פה. הפעם היה זה סוף-שבוע גדוש ארועים, וזאת משום שהוא כלל, בתוך שאר מרעין בישין, גם ביקור בוואשינגטון הבירה, וזה בהחלט היה משהו.

הגענו לוואשינגטון, בצהרי יום שישי, ביום חמים למדי (כ- 10°), אפור מאוד ומטפטף. מכיוון שכך, לא הרבינו לשוטט בחוץ, אלא ייחדנו יום זה לביקורים בתוך אתרים שונים. התחלנו בקפיטול, שהוא כידוע לכם מקום מושבם של בית הנבחרים והסינט. ובכן, זהו בניין ענק, מאוד מרשים, והסיוור המודרך שעורכים בתוכו כולל אגפים מועטים ביותר. בסיוור עצמו מושם הדגש על שני אולמות, שהאחד הוא מקום מושבו של הסינט, והשני של בית הנבחרים.

דגש רב בסיוור המודרך מושם על שפע הפסלים והתמונות שבמסדרונות הבית, המתארים את ההסטוריה האמריקנית, וכן אישים שונים לאורך ההסטוריה הזו. דבר מעניין נוסף הוא קישוטים, תמונות ואביזרים אחרים שונים, שכל אחד מהם הוא תרומה של מדינה אחרת (אגב, תופעה זו חוזרת על עצמה גם בבית הלבן). פריט

מאוד מרשים שנמצא שם לרוב, וכן בהרבה בניינים אחרים, הוא נברשות ענקיות העשויות זהב, בדולח, אבנים יקרות וכיו"ו, ושמשקל כל אחת מהן מגיע למאות קילוגרמים.

התחנה הבאה בביקורנו היתה MUSEUM OF NATURAL HISTORY שבו שפע של חיות ענק פרה-היסטוריות (דינוזאורים למיניהם, ושאר שמות משונים, שרבים מהם כלל לא שמעתי), אם בצורת פוחלצים, ואם שלדים שלהן או עצמות ענק. כמו כן אפשר למצוא שם כמעט כל חיה שמעלים על הדעת, החל מהחיות הקטנות ביותר וכלה בלויתנים ופילי ענק (המדובר בפוחלצים, עצמות ותמונות, ולא בחיות ממש). במרכזה של הקומה המרכזית נמצא פוחלץ של פיל ענק, שהוא הגדול ביותר עליו ידוע עד כה - גובהו למעלה מ-4 מטר, שלא לדבר על אורכו.

קומה מיוחדת בבניין ענק זה מוקדשת לאבנים יקרות ומינרלים שונים. חלקה הראשון של התערוכה הוא מינרלים טבעיים שונים, מהם מופקות כל אבני החן, והכול בצורות שובות עין ממש. בסופה של התערוכה אוסף של תכשיטים שנתרמו ע"י נדבנים שונים, וביניהם כתרים מפורסמים, עדיי מלכות וכיו"ו. האטרקציה פה היא היהלום הכחול הגדול ביותר בעולם בן 44.5 קאראט.

תחנתנו הבאה היתה ה-NATIONAL GALLERY OF ART שהיא בבניין יפה מאוד ועתיק, כאשר בפנים אפשר למצוא מזרקות, גינות נהדרות ומיטב הארכיטקטורה. יש בגלריה זו אוספים יפים מאוד של אמנויות שונות, כשהמרכז הוא כמובן האמנות האירופית מכל האסכולות. תמונות יפות מאוד משל דגא, מאנה, רמברנדט, ואן-גוך ועוד רבים אחרים.

משם למוזיאון נוסף MUSEUM OF HISTORY AND TECHNOLOGY (היסטוריה וטכנולוגיה). לשם שינוי נמצא מוזיאון זה בבניין חדיש, עצום במימדיו, ובו ההיסטוריה של ההתפתחות הטכנולוגית של ארה"ב. במוזיאון אגפים לתחבורה (רכב, אירונוס, רכבות, אניות), ציור, מלבושים, אורחות חיים, נפט, מחשבים, שעונים, צילום, הדפסה ועוד ועוד.

היתה זו התחנה האחרונה ביום שישי, ואין ספק שהיה זה הרבה מדי ליום אחד. אלא

שהזמן קצר ורוצים לראות הרבה, ולכן עושים זאת בחצי ריצה, ומובן שלא באופן יסודי.

את סיורנו בשבת פתחנו בבית הלבן. הודות לסידורים שנעשו ע"י אחד הסנטורים של מדינת פנסילבניה קיבלנו כרטיסים לביקור שם, מה שמאפשר המתנה קצרה מאוד בתור (ושם תור יכול להיות לאורך כמה קילומטרים) - כרבע שעה, ולאחר מכן סיור מודרך של כ- 45 דקות. (ביקור רגיל מצריך המתנה ארוכה מאוד, וכן הסיור עצמו הוא ללא הדרכה ונמשך 15-20 דקות בלבד).

הבית הלבן מרשים גם בחיצוניותו (כולל הגנים הנרחבים שסביבו) וגם בפנים. מובן שאין מסיירים בכל חלקי הבית. לאחר שעברנו מספר חדרים שאל משהו אם הנשיא יכול לשהות באיזשהו אגף פרטי בזמן שכל התיירים מבקרים בביתו. ובכן התשובה היתה שישנו אגף שלם של 35 (!) חדרים, שהם לרשות הנשיא ומשפחתו בלבד. במשך 45 דקות של הסיור עברנו ע"פ מספר חדרים, גדולים יותר או גדולים פחות, ולכל אחד שם, בהתאם לשימוש בו, או בהתאם לצבע קירותיו (חדר הקונצרטים, חדר הישיבות, חדר האוכל לאורחים, החדר הכחול, האדום, הירוק וכו'). הגן בחוץ מרשים ביותר, וכולל מדשאות ענק, פסלים, בריכה, וכן עצים שונים ורבים, שחלקם ניטעו ע"י נשיאי ארה"ב (ויש מפה עם ציון איזה עץ ניטע ע"י איזה נשיא!).

לאחר הביקור בבית הלבן המשכנו ל- WASHINGTON MONUMENT (מצבת הזיכרון לווינגטון), שהיא אובליסק ענק. עקב גובהו ומיקומו ניתן להשקיף ממנו לעבר הקפיטול וכל שורת המוזיאונים מצד אחד, הבית הלבן מצד אחר, מבט נוסף ורואים את מצבת הזיכרון ללינקולן, והצד הרביעי - מצבת הזיכרון לג'פרסון. עפ"י המלצת המדריך לתייר בארה"ב (ספר שקיבלתי מבתיה ונתן) הלכתי לגלריית אמנות נוספת - גלריית קורקורן. האמת היא שהגלריה הלאומית לאמנות היא קטנה למדי ולא כל-כך מרשימה, אם כי אין לזלזל ביצירות אמנות אירופית הנמצאות בה, ובמיוחד באגף שלם המכיל ציורים משל אמנים אמריקאים.

זהו להפעם.

שלמה נהרי - ארה"ב

מדרשת רופין. תשי"ט

עבודת בית - תרגיל מס. 1
(על מיזוג גלויות בישראל)

שלמה נהרי

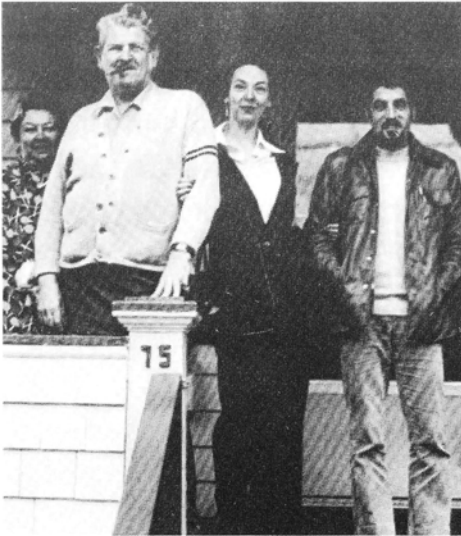
הנושא: כור ההיתוך או פלורליזם חברתי - מה עדיף לחברה הישראלית.

נבהיר אולי, קודם כל, שהתלבטות זו היא רלוונטית כאשר אנו דנים בחברה הטרוגנית (חסרת אחידות), ואמנם החברה הישראלית היא חברה הטרוגנית. זו חברה המורכבת מקבוצות שונות של מהגרים וכן הישוב הוותיק - מי שחיו פה מזה מספר דורות; ואל כל אלה יש להוסיף כמובן את הישוב הערבי בארץ. חברה הטרוגנית כזו צריכה למצוא את הדרך לגישור בין פערי התרבויות. אם ע"י טשטושם (כור היתוך), או ע"י "מציאת מקום" של כל תרבות ותרבות, כשהתרבויות השונות חיות זו בצד זו ללא קונפליקטים (פלורליזם).

לדעתי, לחברה הישראלית עדיף כור היתוך, שיתרונו בכך שהוא מביא בסופו של דבר להומוגניות של החברה, גם אם תהליך זה יארך מספר דורות. החברה שלנו, כיום, היא חברה שסועה למדי, רבת פלגנות (ודוגמה טובה לכך אפשר לראות ברבוי המפלגות הרצות לכנסת בבחירות הקרבות ובאות - נדמה לי שתופעה חסרת תקדים בחברות הדמוקרטיות), וכל שנעשה למען אחדות העם והחברה יהא תהליך רצוי. צורך האחדות בחברה הישראלית נובע גם ממצבנו הבטחוני-פוליטי, כאשר לישראל ישנם ויהיו אויבים רבים, ובמצבים כאלו, פלגנות בעם אינה מצב רצוי, וההיסטוריה כבר הוכיחה שמשטרים וחברות רבות נפלו כתוצאה מפלגנות.

הפלורליזם, עם שהוא ביסודו סובלני מאוד, וכן שומר על ערכים תרבותיים הסטוריים (דבר חשוב כשלעצמו), חסרונו בכך שהוא רגיש לשינויי סביבה, והמרחק בינו לבין קונפליקט אינו גדול. כל זעזוע בתנאים הפוליטיים/חברתיים/בטחוניים יכול לגרום למעבר מהיר ובלתי רצוי מפלורליזם לקונפליקט, מה שבודאי איננו רצוי. בתנאים בהם נמצאת מדינת ישראל, הן מבחינה בטחונית והן מבחינה פוליטית (פנימית וחיצונית), זעזוע כזה אינו דבר בלתי צפוי ולכן בפלורליזם טמונה סכנה פוטנציאלית, מה ששונה בכור ההיתוך, ולכן כאמור, עדיף בישראל מצב כור ההיתוך.

בסוף 1975 נשלח שלמה מטעם לגין למספר חדשי השתלמות במפעל של אמריקן קן בעיר למוין שבארצות הברית. עודד רכבי הסדיר לו מגורים אצל זוג יהודי חם - רשל וברט זומוף (Zumoff) וילדיהם דוד וסטיב.

יחד עם רשל זומוף והוריה

הקשר האישי עם הזומופים הפך במהרה לקשר משפחתי חזק והדוק ונשמר במשך כל השנים במכתבים ובביקורים. במכתביו, שקטעים מתורגמים מתוכם נתונים בזאת, מתאר שלמה באנגלית טובה את חיי המשפחה, את עבודתו ואת הארועים ביגור ובישראל. באופן טבעי פרקי הזמן בין המכתבים מתארכים ככל שחולפות השנים. שלמה תמיד פעיל ועסוק ולכן חלק גדול ממכתביו נכתבו בהיותו בשרות מילואים.

שתי הפגישות האחרונות של שלמה עם רשל וברט היו בפילדלפיה לאחר הניתוחים שעבר בארה"ב.

פברואר 1976

זומופים יקרים,

היה לי מזל רע ומזג אויר גרוע מאז עזבתי את טכסס.הייתי בקניון הגדול אך היה שם מאד ערפילי וקר, כך שלא ראיתי שום דבר וחזרתי במהרה. בדרך חזרה היתה סופת-שלגים רצינית.זה יומי השני בלאס ווגאס, יורד גשם כל היום כך שאני מאד רטוב כרגע.

רוב זמני מוקדש להסתכלות על מהמרים - חלקם מאושרים ורובם עצובים בגלל הפסד כסף רב. שחקתי מעט במכונות וזכיתי ב- 5 דולר.

מאז ששלחתי לכם את גלוית-הדאר הייתי בגני "Cypress" ומאד אהבתי את זה. יותר מאוחר נסעתי ל-"New Orleans" ונהנתי משהייתי שם. נראה לי שמה שרואים בניו אורלינס לא ניתן לראות באף עיר בארה"ב. בקרתי במערות Carlsbad והייתי מופתע מגודלם ומיצירות הטבע המופלאות.

אני מקווה שהכל בסדר אצלכם. תאמינו לי, חברים יקרים, שאני מתגעגע אליכם מאד.

קטעים ממכתב שנכתב בלונדון בדרכו של שלמה הביתה ליגור

מרץ 1976

לפני שאני מסיים ברצוני להודות לכם שוב על כל מה שעשיתם למעני במשך בקורי בארה"ב. מאד התרגשתי הבוקר ולא יכולתי לבטא במלים כל מה שהיה צריך להאמר. חבל שהאנגלית שלי כה דלה ולא יכולתי לומר כל מה שרציתי, לבטא במלואן את רגשותי ולהביע את דעתי על היחס והארוח הנפלאים. עליכם להאמין לי שהייתי רוצה לבטא הרבה יותר!

שוב תודה לכם על הכל, בתקווה לראותכם בקרוב ביגור. דרשו בשלום כולם.

מרץ 1976

זה היום הרביעי שאני ביגור ואני מרגיש כאילו עבר הרבה יותר זמן. היתה לי פגישה מרגשת בשדה-התעופה עם משפחתי הקטנה וזה היה ממש נהדר לראות מחדש את אשתי, ילדי וכל שאר בני משפחתי הענפה.

ביגור, מזג-האוויר יפה, ושמש. בתיה ועודד רכבי בקרו בדירתי אתמול בערב ושוחחנו על הרבה הרבה דברים במשך 3 שעות. הרגשתי שכאשר אני מספר להם את סיפורי הם חיים מחדש את שהותם ב"למוין". סיפרתי להם על ביקורכם הצפוי בקיץ וכולנו מחכים לכם. אשתי ומשפחתי הענפה, כולם רוצים להכיר אותכם, בעיקר אחרי ששמעו על הכנסת האורחים היפה שלכם.

מחר אתחיל לעבוד בלגין ואני מקווה לישיש את הידע שרכשתי בארה"ב. כרגע המצב מאד לחוץ בלגין. לי יש בעיה עכשווית היות ועדיין לא נמצא מנהל למחלקת הגימור (אחרי שאבי עזב) ועלי לבצע שני תפקידים בו-זמנית. אני מקווה שאצליח בכך ושמצב זה לא ימשך זמן רב מדי.

בתקווה שתבקרו כאן כפי שסיכמנו. בכל מקרה אזכור אתכם תמיד, ואשמור לכם פינה בליבי.

אפריל 1976

היה לי מוזר לקבל אינפורמציה מכס במכתב ולא פנים אל פנים. אצלנו הכל כרגיל. בשבוע הבא נחגוג כמדי שנה את סדר פסח ברוב עם (כ- 1600 איש). נראה לי שיהיה מאד מעניין עבורכם לראות איך נערך אצלנו הסדר עם ההגדה בנוסח הקבוצי. אני מניח שידוע לכם כי פסח נקרא גם "חג האביב" ופה מזג האוויר נאה. לפעמים יורד גשם. גינתנו הקטנה פורחת. אנו מצפים בימים הקרובים להולדת ילדנו החדש שיצטרף למשפחתנו. אודיע לכם מיד כשזה יקרה. עדיין יש לי בעיות בגב. אשתי מחפשת טיפול שיעזור לי, אולי בעזרת פיזיותרפיה. המורל בישראל אינו גבוה: לאנשים כאן יש הרגשה שמהו לקוי ביחסים עם ארה"ב, ואיזה ידידים אחרים יש לנו בעולם? מצד שני מצבנו הכלכלי לא כל כך טוב. אני מצפה למכתב מכס וכמובן לביקורכם.

מאי 1976

ראשית עליכם לברך אותי בברכת מזל טוב - יש לי עוד בת (!), ושמה מרי. היא נולדה ב 29.4.1976 ומשקלה 3.5 ק"ג. היום היא בת 10 ימים ונמצאת בדירתנו!! היא תינוקת מאד נחמדה ואני מקוה שתוכלו לראותה במהרה. אנו עכשיו אחרי חג הפסח אותו חגגנו באולם שלנו. לפני כמה ימים חגגנו את חג העצמאות, במסיבה נאה בליל החג בחדר האוכל ולמחרת - פיקניק לכל הקבוץ בבריכה עם ארוחת צהריים. הלילה ממשלתנו החליטה החלטה חשובה מאד, על התישבות בקדום (בגדה המערבית). אני בטוח ששמעתם על כך ולדעתי ההחלטה נכונה!

ד"ש לכל ידידי - לכל אחד ואחד!

לא אוכל לסיים את המכתב מבלי לאמר מספר מילים על המלחמה! קשה לשוחח בנושא דרך מכתב, אבל כמה מילים אני חייב: אני חושב שלישראל היו סיבות טובות מאד לפתוח במלחמה אבל רק בשביל המטרה המקורית: לדחוף את המחבלים 40 ק"מ צפונה מהגבול. אני עדיין חושב שאנחנו לא צריכים להכנס לבירות, ומקוה שזה לא יקרה. מה אתם חושבים בעניין, ומה היא האוירה בקהילה היהודית.

פברואר 1983

אז, כפי שאתם רואים, המחשבות על טיול לארה"ב הופכות לעובדות, כך שנוכל לראותכם בקרוב.

פה אין הרבה חדש, וכל אחד ממשיך בשגרה שלו. בעוד 4 ימים אצא לשלושה שבועות נוספים של מילואים, וזה קורה בתקופה בה אני מאד מאד עסוק במפעל. דרך אגב, האם ידעתם שעודד חזר למפעל? אני מאד שמח כי אני נהנה מאד לעבוד איתו.

ליאור עדיין נחמד, ממשיך לגדול ועכשיו הוא 'מלך' המשפחה כל ערב.

אוגוסט 1983

לפני שבועיים חזרנו מארה"ב, ואנחנו עכשיו עמוק בתוך שגרת היומיום. אני כרגע נמצא במילואים לשלושה וחצי שבועות, לאחר 10 ימי עבודה קשים בלגין. חני חזרה למרפאה ונראה כאילו היינו בארה"ב לפני שנה, ולא שבועיים.

הדבר המרגש ביותר בשבילנו כשחזרנו היתה הפגישה עם הילדים. זו היתה פגישה נפלאה, אבל היתה לנו בעיה כי ליאור לא זכר אותנו. הוא בכה כשניסיתי להחזיק אותו, ועברה כשעה עד שהוא בטח בי שוב. עכשיו הכל כמו בימים עברו, הוא לא רוצה לעזוב אותי, ועובר עכשיו ימים קשים בגלל המילואים שלי.

אבא שלי במצב טוב עכשיו, ואפילו עובד בלגין בעשרה ימים האחרונים. אבא של חני גם כן הרבה יותר טוב, חזר ליגור, לחדרי חולים.

אפרת מבקשת לשלוח אליכם ציור. תוכלו לקרא את השמות כפי שאפרת כתבה אותם. היא מספרת שציירה ילדה, פרחים ושמש, ונטע ציירה איש שוחה! חני מוסרת ד"ש, אפרת מאחלת לכם כל טוב ומקוה לראות אתכם שוב ביגור בקרוב ונטע מודה לכם עבור המתנות שהבאתם לה. היא אומרת שאתם מאד נחמדים ושגם היא נחמדה!

דצמבר 1976

מזג-האוויר מאד נוח עכשיו אך לפני שבוע היה מאד גשום וכשליש מכמות הגשם השנתית (כ- 250 מ"מ) ירדה במשך שבוע אחד .

באופן כללי, כולנו בסדר חוץ ממרי: יש לה חום מדי יום במהלך החודש האחרון. הרופאים לא מצאו שום סיבה (ברט, אנו זקוקים לעזרה שלך!).

במכתב הקודם כתבתי לכם שאין לי לחץ בעבודה, אך זה השתנה ואני מאד עמוס עכשיו. בעיה נוספת היא שאני אחראי על מסיבת החנוכה ביגור שנחוג ביום שישי הבא ואני עסוק, בשל כך, 18 שעות ביום.

מרץ 1977

זמן רב חיכיתי למכתב מכם כי הבטחתם לספר לי על טיולכם ללונדון. שמעתי מעט על הטיול מאסתרקיה (אשתו של בני) והיא הביאה מספר תמונות מהמסע שלכם לישראל.אני מקווה לקרוא על הטיול בהקדם במכתבכם הבא.

סיימתי לפני מספר ימים תקופת מילואים (הפעם השניה מאז חזרתי לישראל). אנחנו מכינים כרגע את "פוריס", בעיקר הילדים והם מאד מתרגשים. נטע תתחפש לגמד ואפרת לרקדנית ספרדיה. האם תחגוג את פוריס?

ראיתי בטלוויזיה כתבה על החורף הקשה שהיה בארה"ב ולפי האינפורמציה שקבלנו כאן הפגיעה היתה די קשה בפנסילוניה. מבקש שתספרו לי איך התמודדתם עם החורף הקשה?

מזג האוויר כאן הוא בדיוק ההפך מזה ששורר אצלכם, ויש לנו כרגע הרבה ימים של שמש

גיסי טס לארה"ב לפני מספר ימים והוא יבקר גם בפנסלוניה. נתתי לו את כתובתכם ואני מקווה שיהיה לו מספיק זמן לבקר אתכם (סדר יומו יהיה מאד עמוס). שמו יורם גל. אשתו וחני - אחיות.

עלי לקחת את אפרת למיטה, לכן אני מסיים כאן.

אפריל 1977

מאד שמחתי לקבל את תשובתכם המהירה. כפי שאתם רואים תשובתי התאחרה, והסיבה העיקרית היא הקשיים שיש לי בכתיבת מכתבים באנגלית. יותר קל לדבר מאשר לכתוב ואני מחכה ליום שבו אוכל לשוחח אתכם בעברית!!

לאחרונה חגגנו שני חגים חשובים - פסח ויום-העצמאות. חגגנו את פסח ביד-למגינים ואפרת שרה את "מה נשתנה" לבד מול 1600 איש. היא שרה מאד יפה והיינו מאד גאים.

את יום העצמאות חגגנו בחדר-האוכל בריקוד, שירה, אכילה וכו'. בבוקר למחרת נערך פקניק לכל הקיבוץ בבית-שערים כל משפחה הכינה לעצמה את ארוחתה ואח"כ היה קרקס לילדים. חזרנו ליגור אחה"צ. מרי השתתפה בפקניק והיתה מאד עליזה. דרך אגב, בעוד שבוע היא תהיה בת שנה.

בין החגים הכל כרגיל וכולם כאן בסדר. אני בטוח שאתם יודעים מה קורה כרגע עם רבין כך שהמורל כאן לא כל-כך גבוה ויתכן והמפלגה שלנו לא תהיה בממשלה אחרי הבחירות הבאות (במאי).

אני מתגעגע אליכם מאד.

ספטמבר 1977

לפני 10 ימים עברנו לדירה חדשה, באותו בנין של בתיה ועודד, כך שבבקורכם הבא ביגור יהיה לכם קל למצוא את הדרך מביתם לביתנו.

נטע, שהגיעה עכשיו, מזמינה אתכם לבוא ולבקרנו. היא הבטיחה לשלוח אליכם את אחד מציוריה במכתב הבא. חני ואני ממשיכים באותן עבודות. במפעל הכל נעשה יותר איטי, מה שאיני יכול להגיד לגבי המרפאה.

דרך אגב, ברט אמר מספר פעמים שאנחנו לוקחים יותר מדי תרופות בישראל. לאחרונה קופ"ח החליטה להוריד את צריכת התרופות ע"י הטלת סכום זעום על המבוטח ונראה לי שניתן לראות את התוצאות בשטח.

מאד מעניין אותי לשמוע את דעתך על ראש הממשלה החדש שלנו (מנחם בגין) ועל המדיניות שלו. נראה לי שהוא גיטלמן אמיתי (במובן האנגלי של המילה) - יש לו נימוסים יפים אך המדיניות התאורטית שלו (תאורטית כי הוא לא עשה כלום עד כה) מאד מסוכנת לישראל ולעם היהודי.

ברצוני לאחל שנה טובה לכולכם ומקווה לראותכם בשנה הבאה בישראל.

דצמבר 1978

אני בהתאוששות כעת ממחלה שארכה 10 ימים. ההתחלה היתה כמו שפעת, אבל בוקר אחד התעלפתי (למספר שניות בלבד) ונפלתי על הרצפה. בהמשך מצאו אצלי סינוסיטיס (זו לא פעם ראשונה אבל אף פעם זה לא היה בצורה כל-כך קשה). כעת אני מרגיש הרבה יותר טוב והמחלה כמעט חלפה, אבל תאמינו לי - זו היתה הפעם הראשונה שנבהלתי ממצב בריאותי. (ברט, אני עדיין זוכר את אזהרתך בקשר לשלושה הרגלים רעים שלי - סיגריות, סוכר ומלח).

בנותי הגדולות (שתיהן בבית-ספר עכשיו) זוכרות אותכם וכשהן רואות אותי כותב מכתב באנגלית הן תמיד שואלות אם זה עבורכם, הן גם שואלות מדוע אינכם באים לבקר ואני איני יודע מה לענות!!!

אבי אף הוא אינו בריא. הוא סובל מאולקוס ומדי פעם, כשיש לו כאבים קשים הוא נשאר במיטה למספר ימים. אני חושב שהסיבה העיקרית היא שהוא אינו מקפיד על הדיאטה שלו (הוא אוהב לאכול).

אני מעוניין לשמוע מה אתם מרגישים בקשר למשא ומתן לשלום ומה ההתייחסות הכללית של הקהילה היהודית. האם אתם חושבים שיש עכשיו הזדמנות לחתום על הסכם שלום ועל פי איזה תנאים.

כפי שהזכרתי במכתבי הקודם, אני משתעשע במחשבה לבקרכם שנית, אבל אני עדין לא יודע איך אוכל לממש זאת. אני מתגעגע אליכם מאוד ומקוה שנתראה בהקדם האפשרי.

כפי שאתם יודעים, אנו חוגגים חנוכה עכשיו. אני עדין זוכר איך חגגנו חג זה יחדיו בביתכם. אגב, ברט, אני זוכר את בית הכנסת שלכם ועבורי שמירת המסורת אצלכם היא יפה ביותר!

מרץ 1979

אתמול יצא חבר נוסף מיגור לארה"ב למפעל שפופרות הפלסטיק. הדבר הטוב ביותר שאני מאחל לו הוא שתהיה לו משפחה חמה ונהדרת כמו שהיתה לי !!!

הייתי לאחרונה עסוק מאד בהכנת מסיבת הפורים ביגור, דבר שהעמיס אותי וגרם לי לעיפות רבה. בינתיים זה עבר ויש לי כמה ימים לפני צאתי לארבעה שבועות מילואים.

מחרתיים, ראש הממשלה שלנו, סאדאת וקארטר יחתמו על הסכם השלום וזה יהיה יום חשוב מאוד בהיסטוריה שלנו. יש לי רגשות מעורבים בנוגע לכך. מצד אחד אני שמח שהמדינה הערבית החשובה ביותר חותמת אתנו על הסכם כזה. מצד שני זו רק פיסת נייר ועלינו להתמין ולראות לאילו עובדות יתורגם ההסכם. עלינו גם לזכור שהבעיה העיקרית שעדין לא נפתרה היא הבעיה הפלסטינאית. בגלל סיבות אלה וסיבות נוספות רבים מתנגדים להסכם (אני איני אחד מהם). הייתי רוצה לשמוע מה דעתכם ומהם הלכי הרוח בין יהודים ולא יהודים בארה"ב.

אפרת החליטה שהציור שלה אינו טוב מספיק ולכן אני שולח אליכם רק את ציורה של נטע שצויר בפורים.

נובמבר 1980

את מכתבי זה אני פותח בצער רב בידיעה מרה: אמא של חני נפטרה ביום רביעי שעבר לאחר מחלה ממושכת (סרטן!), לאחר סבל וכאב רב. חני בסדר וכך גם שאר בני המשפחה.

חני נמצאת עכשיו בקורס מיוחד ולומדת טיפול נמרץ. היא נוסעת פעמיים בשבוע לבית חולים בתל-אביב ללימודי התיאוריה. שאר השבוע היא עובדת בבית חולים רמב"ם בחיפה, עוברת במחלקות שונות ורוכשת פרקטיקה. היא עובדת קשה מאד אבל נהנית לחזור וללמוד אחרי 13 שנות עבודה.

אני עדין בבית החרושת אבל כרגע בלמידת תפקיד חדש - ייצור הקופסאות בשיטה חדשה. (עד עכשיו ייצרתי את המכסים עבור הקופסאות). אני מרגיש עצמי כמתלמד. אפרת, נטע ומרי גדלו מאד מאז ראיתם אותם לאחרונה. אפרת לומדת בכיתה ה' ובמקביל הרבה לימודים נוספים - היא מנגנת בפסנתר, שרה, רוקדת וכו'. נטע בכתה ג' וגם לה מספר פעילויות נוספות אחרי בית הספר - דרמה, התעמלות וכדומה. מרי נמצאת בגן הילדים ואוהבת מאד לשיר.

משפחתי הרחבה כולה "O.K" כולל את אבי שממשיך לעבוד במפעל ואת אחיותי התאומות.

שמחתי לקרוא על תכניותיכם לחדשים הקרובים ואני מקוה שתממשו זאת למרות הקשיים. אני ממתין לשמוע מכם תאריכים, מספרי טיסה ונחיתה וכו'.

פברואר 1981

במשפחתי המצומצמת הכל כשורה וכולם בשיגרה. חני לומדת כעת לקראת הבחינות שיהיו בחדש הבא. אני עדיין בגיוב החדש שלי. במרץ אצא לשויצריה לתכנית השתלמות למשך 3-4 שבועות. כפי ששמעתי קר מאד שם עכשיו. אני מקוה שאוכל להסתדר עם הקור בעקבות הנסיון הממושך שצברתי בארה"ב.

אני מקוה שאכן נהניתם כאן בביקורכם האחרון למרות מזג האוויר הגרוע, השטפונות והשינויים בתכניות שנאלצנו לבצע.

כפי שאתם ודאי יודעים, המצב הכלכלי כאן גרוע מאד והאינפלציה גבוהה ביותר. ביוני נלך לבחירות חדשות ואני מקווה שמפלגת העבודה תזכה ברוב. אנשים רבים שהצביעו בבחירות האחרונות עבור בגין אומרים שעשו זאת משום שרצו בשינוי. עכשיו הם אומרים שהשינוי יצא גדול מדי והביא לקטסטרופה.

נטע שולחת עבורכם ציור ואם אינכם מבינים מה כתוב, התרגום הוא "ציפורים לכל משפחת זומוף".

נובמבר 1981

ראשית - בקשר למסע לארה"ב עליו דברנו, עלינו לדחות אותו שוב, כנראה לקיץ 1983, אבל הפעם יש לנו "תירוץ" טוב מאד - חני בהריון, באמצע החודש השלישי וכרגע לא עובדת - עליה להיות במיטה לשבועיים בערך אבל עכשיו מצבה השתפר בהרבה. עד כה כל הבדיקות בסדר. בשבוע הבא יש לה עוד בדיקה אחת ואם הכל יהיה בסדר היא תוכל לשוב לעבודה. אז זו סיבה מספיק טובה לדחית הביקור, נכון ?! ואם מדברים על חני - היא סיימה את הלימודים וחזרה לעבודה במרפאה. לפני כחדש נסענו לתל-אביב לקבלת תעודת הסיום.

אפרת, נטע ומרי גדלות יפה מאד עם הרבה "חוצפה". הן זוכרות אתכם מצוין ושואלות מדי פעם מתי תבואו שוב לבקר. האם יש לכם תשובה עבורן ?

לפני זמן רב מאד, נסעתי לשוויצריה ללמוד את הפעלת המכונה החדשה ולהכיר את שיטת היצור של הקופסאות החדשות. בימים אלו אני משלים את הכוונים האחרונים ובקרוב נתחיל ביצור בהקף מלא. היו לנו בעיות רבות עקב נזקים שקרו בהובלה בדרך לישראל אבל עכשיו הכל תוקן ואנו מוכנים להתחיל ביצור. אגב - יתכן שאצא שוב לשוויצריה לקבלת מכונה נוספת.

אני מקווה שהכל כשורה במשפחת זומוף. אני בטוח שדויד וסטיבן עושים את המכסימום בלימודיהם באוניברסיטה ובתיכון.

אפריל 1982

חני משמינה והולכת (היא עכשיו 9 ק"ג מעל המשקל הרגיל שלה) ונעשית קצרת רוח להגיע לסוף ההריון - היא בבריאות טובה, עובדת קשה. היום בקרה אצל הרופא לבקורת שגרתית והוא אמר שהכל כשורה.

הבקר שלי בשויצריה היה נחמד. לאחר שובי מאירופה הייתי שלושה שבועות במילואים (פעם שלישית בשנה אחת שמצטרפת ל- 50 ימי מילואים) ואח"כ שבוע טיול עם כתה די - הכתה של נטע - לעמק בית שאן.

השבוע אני מנסה להשתמש בידע שהבאתי משויץ. אני מתחיל להרכיב ולתקן את המכונות החדשות שמגיעות ללגין בזו אחר זו.

אני רוצה לנסות את השיטה שעליה שוחחנו: אני אשתמש במלים אנגליות כתובות באותיות עבריות. כתבו לי מה הצלחתם להבין:

דה פלנס אוף טריפ טו אמריקה אר סטיל דה סיים. איט מינס דט וי פלן טו קס און דה בגינינג אוף דה נקסט סמר. אי הופ איט ויל בי קונביניאנט פור יו, אנד יו קן סטרט טו מייק דה פרוגרם פור אס. האו דו יו לייק דה ניו סיסטם ? דונט פורגט טו ריד פרום רייט טו לפט !! אי וונט טו פיניש ויז סם נורמל היברו אורדרס :
אני מקוה לשמוע מכם בקרוב ! הרבה בריאות לכולם.

חג שמח ופסח נעים.

יולי 1982

טוב, קודם כל לחדשות הנפלאות: יש לנו בן !!
הוא נולד בבי"ח "כרמל" ב - 6.8.82, וקוראים לו ליאור (משמעות המילה משהו כמו "יש לי אור"). הייתי עם חני במהלך הלידה שהיתה ארוכה אבל לא קשה מדי. ליאור גדל יפה מאד (משקלו לאחר הלידה היה 3.65 קילו). לעת עתה ליאור מתגורר איתנו, אבל תוך שבועיים חני תתחיל לעבוד שוב, ואז הוא יהיה בבית-תינוקות בשעות היום, ואיתנו בלילה.

אגב, ישנה אפשרות שהבוס שלי יבקש ממני לסוע שוב לשוויץ בסוף השנה, אבל אני לא בטוח שאעשה זאת הפעם. בטח אבקש ממנו לשלוח מישהוא אחר.

לא אוכל לסיים את המכתב מבלי לאמר מספר מילים על המלחמה! קשה לשוחח בנושא דרך מכתב, אבל כמה מילים אני חייב: אני חושב שלישראל היו סיבות טובות מאד לפתוח במלחמה אבל רק בשביל המטרה המקורית: לדחוף את המחבלים 40 ק"מ צפונה מהגבול. אני עדיין חושב שאנחנו לא צריכים להכנס לבירות, ומקוה שזה לא יקרה. מה אתם חושבים בעניין, ומה היא האוירה בקהילה היהודית.

פברואר 1983

אז, כפי שאתם רואים, המחשבות על טיול לארה"ב הופכות לעובדות, כך שנוכל לראותכם בקרוב.

פה אין הרבה חדש, וכל אחד ממשיך בשגרה שלו. בעוד 4 ימים אצא לשלושה שבועות נוספים של מילואים, וזה קורה בתקופה בה אני מאד מאד עסוק במפעל. דרך אגב, האם ידעתם שעודד חזר למפעל? אני מאד שמח כי אני נהנה מאד לעבוד איתו.

ליאור עדיין נחמד, ממשיך לגדול ועכשיו הוא 'מלך' המשפחה כל ערב.

אוגוסט 1983

לפני שבועיים חזרנו מארה"ב, ואנחנו עכשיו עמוק בתוך שגרת היומיום. אני כרגע נמצא במילואים לשלושה וחצי שבועות, לאחר 10 ימי עבודה קשים בלגין. חני חזרה למרפאה ונראה כאילו היינו בארה"ב לפני שנה, ולא שבועיים.

הדבר המרגש ביותר בשבילנו כשחזרנו היתה הפגישה עם הילדים. זו היתה פגישה נפלאה, אבל היתה לנו בעיה כי ליאור לא זכר אותנו. הוא בכה כשניסיתי להחזיק אותו, ועברה כשעה עד שהוא בטח בי שוב. עכשיו הכל כמו בימים עברו, הוא לא רוצה לעזוב אותי, ועובר עכשיו ימים קשים בגלל המילואים שלי.

אבא שלי במצב טוב עכשיו, ואפילו עובד בלגין בעשרה ימים האחרונים. אבא של חני גם כן הרבה יותר טוב, חזר ליגור, לחדרי חולים.

אין לי מילים להודות לכם שוב, על העזרה הרבה שנתתם לנו, על האירוח הנחמד שהיה לנו, ועל הזמן הנהדר שבילינו ביחד. אני מקוה שנהניתם מהטיול שעשינו ביחד, אנחנו נהנינו מאד. אני מקוה שתבואו לבקר אותנו בישראל בקרוב, חני ואני נשתדל לארח אתכם בצורה הטובה ביותר.

נובמבר 1983

סלחו לי על איחור מכתב זה שהיה צריך להכתב לפני חודש, אבל אני סובל מ"מחלה" קשה: פעילות יתר!! זה מתחיל מימים ארוכים מאד במפעל - 11-10 שעות ביום, ממשיך בחובות משפחה, ולקינוח כמה פעילויות ציבוריות וחברתיות, והעיקרית היא הפרוייקט של העברת הילדים ללינה בדירות ההורים. יגור החליטה על כך כשחני ואני היינו בטיול, ועכשיו אני חבר בצוות שצריך להכין את כל התכניות להרחבת הדירות, וזאת עבודה רבה, שמעסיקה אותי מאד.

משפחתי הקטנה בסדר גמור וליאור גדל בקצב מהיר. הוא מתחיל לדבר עכשיו, וזה נורא מצחיק לשמוע אותו.

המצב בארץ קשה, בגלל הבעיות הכלכליות, וההחלטות האחרונות של הממשלה בנסיון לפתור בעיות אלו. ההרג הנוראי בלבנון לא מעניין במיוחד את הממשלות בעולם, ואת האו"ם, אבל כל אלו הטרידו את כולם כשישראל היתה מעורבת!! אני לא רואה כל פתרון למצב בעתיד הקרוב, ואני חושש שההרג ימשך, בדרך זו או אחרת.

זה יהיה הכל להפעם. אני מקוה לשמוע מכם בקרוב. דרישות שלום מכל משפחתי (בנותי זוכרות אתכם היטב!).

דצמבר 1983

כפי שאתם יודעים, המצב הכלכלי כאן הולך ומחמיר, והמדינה מלאה שביתות, הפגנות, קרבות בין הפועלים לבין המשטרה וכו'. יש גם שביתה בדאר, אבל ליום אחד, ואני מקוה שתקבלו את המכתב בזמן.

המצב הקשה כנראה ישפיע על הפרוייקט של הלינה המשפחתית, כי זה יעלה המון כסף להגדיל 120-150 דירות!!! זה פרוייקט מאד מסובך, והתכניות עדיין לא גמורות. שאלתם על בתי הילדים: הילדים ישהו בהם במשך היום, ואפילו ישנו שם - בשעות אחה"צ המוקדמות. אני מניח שנצטרך לדחות את בצוע התכניות, ואני לא יודע לכמה זמן.

זוהי גם בעיה של התנועה הקבוצית, כי אנחנו צריכים את תמיכתם הכספית!! אני מאמין שהעיכוב יהיה לשנה אחת לפחות אבל אנחנו ממשיכים לעבוד על התכניות.

כפי שכתבתי למעלה, המצב בישראל עכשיו מאד קשה (האינפלציה בחודשים אוקי-נובי היתה %40 !!!), ועם שר האוצר החדש אני לא רואה את האור בקצה המנהרה. עד עכשיו בחיי היומיום ביגור אנחנו לא רואים או מרגישים בהבדל גדול, אבל אנחנו יודעים שזה ישפיע עלינו במוקדם או במאוחר.

במשפחתי הקטנה העניינים כרגיל, רק שחני קבלה תפקיד חדש ל- 3 חודשים - היא אחראית על סידור העבודה של הנשים! זוהי עבודה קשה, אבל רק לשלושה חודשים, ואז היא תחזור למרפאה.

מאי 1984

אני עכשיו באמצע שירות מילואים למשך 23 ימים, הראשון לשנה זו (שמתחילה בראשון לאפריל). היום הוא יום מאד מיוחד עבורי - אני בן 40 שנה!! תאריך כזה ממלא אותי מחשבות על מה שעשיתי בחיי ב- 40 שנה האחרונות, ואיך אני מתכוון למלא את 40 השנים הנוספות! פילוסופיה מאד מעניינת, לא כן?!

חני עסוקה מאד במרפאה, וכמו כן היא נעשית יותר ויותר מעורבת בחיים החברתיים והציבוריים של יגור. משפחתנו הקטנה מתבגרת: ליאור לא מפסיק לדבר; מרי ונטע תמיד עסוקות עם חברים; ואפרת גדלה להיות לידי קטנה, והיא יפה מאד עכשיו. אבא שלי מרגיש טוב, וכולנו מופתעים ממצבו הטוב (כולל הרופאים!).

החידוש האחרון ביגור: יש לנו טלפונים! בתוך כמה שבועות (ברגע שכל הדירות יהיו מחוברות) יהיה אפשרי לדבר עם כל דירה ביגור, ולא תצטרכו להתקשר לשכנים כשתרצו לדבר עם משהו מחבריכם ביגור.

המפעל החדש של יגור ("סינגל") התחיל לייצר ורצפת בריכת-השחיה כוסתה בתוצרתו, עבודה שעכבה את פתיחת הבריכה. ועכשיו לנושא שהוא במרכז חייו של כל אזרח ישראל: הבחירות ל"כנסת". אני חושב שחייבים להחליף את הממשלה, מפני כשבוחנים את כל הצדדים אפשר לראות שאנו נמצאים במצב קריטי. אתמול פורסם המדד לחודש אפריל - אינפלציה של 20.6% בחודש אחד!!! מדפיסים מליוני שקלים מדי חודש כדי לממן את הוצאות הממשלה. לפי העיתונים מפלגת העבודה מובילה ב- 15%, ואני מקוה שהמצב ישאר כך עד לבחירות (23 ביולי). העובדה המעניינת היא שמפלגת העבודה מקבלת את רוב קולותיה מאנשים בעלי השכלה גבוהה, והליכוד מקבל את קולותיו מבעלי ההשכלה הנמוכה.

אוקטובר 1986

וכעת משהו על עצמנו: ראשית לכל - חני עזבה את המרפאה לשנתיים (שהחלו לפני חודש) והיא עכשיו מזכירת יגור!!! זהו תפקיד קשה מאד, מלא אחריות ואני מקוה שהיא תמלא אותו על הצד הטוב ביותר.

אני עדיין בלגין - במגזר הטכני (מנהל אחזקה) אבל בחודש הבא אתחיל במילוי משרה חלקית במשרד הייצור. למעשה אני רוצה ללמוד שטח זה החל מהשנה הבאה (למשך שנתיים).

הילדים גדלים במהירות רבה. (אפרת 16 1/2, נטע 14 1/2, מרי 10 1/2 וליאור 4 1/2) והם נעשים יפים יותר ויותר (נטע ואפרת יותר מהאחרים).

במסיבת סוכות של יגור הופיעו אפרת, נטע ומרי בשלושה שירים ואני מקבל תשבחות על כך כל הזמן.

מרץ 1987

לפני כמה ימים קיבלנו מכתב מנירה על ביקורכם בדירתם בפילדלפיה ובכן הבה נתחיל מהסיום: נירה (ואני בטוח שגם כל האחרים) היו מאד נלהבים מכם והתרשמו מהבנתכם ומאישיותכם. אני שמח שיש לכם כעת קשר עם משפחת גל כך שלאחר שובם ליגור יהיו לכם כאן יותר ידידים בישראל ויותר סיבות לבוא ליגור!!

חני עושה כמיטב יכולתה במזכירות (כן, מבחינת העומס זה ליפול מן הפח אל הפחת). התפקיד קשה במיוחד עקב הקשיים הכספיים שיש ליגור עכשיו (יחד עם כל עם ישראל).

שיחת היום בישראל היא על פרשת פולרד. מרבית העיתונים והטלוויזיה מתנגדים למדיניות ממשלת ישראל, בעיקר אחרי מאסרו של יונתן פולרד. הם אומרים, וזו גם דעתי, שהממשלה חייבת לגלות את כל האמת ובוודאי לא לקדם את סא"ל סלע ואת מר איתן. בכל מקרה לא ישפר דבר זה את היחסים בין ישראל לארה"ב. חשוב לי מאד לדעת מה דעתכם בנושא זה ומהו הלך הרוחות ברחוב היהודי.

מאי 1987

הצטערנו מאד לשמוע מיורם גל שהם לא הצליחו להגיע לחגיגת סדר פסח בביתכם. אני יכול לתאר לעצמי איזו אכזבה נגרמה לכם אחרי כל ההכנות שעשיתם. זה מה שקורה כשהבחור קונה מכונית ישנה במקום חדשה. אני מקוה שבפעם הבאה יהיה יותר מזל.

אנחנו חגגנו את הפסח כרגיל, כאן ביגור וכל משפחתנו, מלבד ליאור, השתתפה בתכנית הדומה למופע עקב ההשתתפות ההמונית (כ- 1500 איש). אגב, האם הייתם אי פעם בפסח ביגור? אם לא, אני חושב שזה יהיה מאד מעניין עבורכם להשתתף פעם אחת בחג אצלנו.

אני עדיין...בלגין (עשרים שנה עכשיו). בשבוע הבא אני יוצא לגרמניה לתערוכת מוצרי אריזה גדולה ביותר. הביקור ימשך שבוע ואח"כ - חזרה ללגין. בסוף השנה אני מקוה לצאת ללימודים. אני מתכוון להשתתף בקורס באחת החברות הגדולות בישראל - "כור". הקורס קרוי "קורס מנהלים" וימשך ארבעה חודשים. אני צריך לעבור ראיון

קבלה משום שיש עודף מועמדים וקשה להכנס למי שאינו עובד "כור".
הילדים גדלים מאד. אפרת (17) ונטע (15) מאד עצמאיות עכשיו. שתיהן לומדות ריקוד
בחיפה, כל אחת בנפרד ועמוסות בנושאים רבים נוספים.

יולי 1988

ראשית, עלי להתנצל על האיחור בכתיבת מכתב זה. הייתי מאד עמוס בשבועות
האחרונים בעבודתי ובמקביל בהכנות ללימודים. כעת אני בשרות מילואים ולכן יש לי
יותר זמן פנוי. כפי שאמרתי בעבר, אתחיל בסוף אוגוסט ללמוד למשך שנה אחת מה
שאנו קוראים - "מינהל קיבוצי" - לימודי מינהל משולבים בשיטה הקיבוצית, לאחר
הלימודים אני מתכוון לחזור לבית החרושת (כן, אני עדיין שם) ולחכות להתפנות
תפקיד ניהולי שיתאים עבורי. אני מקוה שאמצא משהו כזה.

חני עדיין מזכירת יגור. היא אמורה לסיים בסוף ספטמבר, אבל אני איני מאמין שאכן
כך יקרה משום שעד כה איש לא נבחר כמיועד להחליפה וכפי שאתם יודעים היטב, אף
אחד אינו רוצה להיות מזכיר בקיבוץ.

אפרת סיימה את לימודיה ואת כל הבחינות ותתגייס לצבא כנראה באוקטובר. כל
שאר בני המשפחה בסדר, גדלים מאד מהר וכמו כל הילדים - עושים צרות להוריהם.

משפחת גל חוזרים מארה"ב בחודש הבא ואנו כולנו נרגשים מאד לקראת המפגש
אתם לאחר פרידה של למעלה משנתיים. במכתבך האחרון כתבת, רשל, שהתחלת
בגיוב חדש במשרה חלקית. אנא כתבי לנו על כך. מהו הגיוב והאם את נהנית מכך?
ברט, מאחר ואשתך עמוסה עכשיו, אולי תכתוב אחד אתה וחודש שני רשל?!

כל דבר שקשור בארה"ב מזכיר לי אתכם. אתמול הלכתי לראות מסוק מספינה
אמריקאית שקרויה איבוגיימה ונמצאת בנמל חיפה לא רחוק ממקום מושבי. פטפטנו
עם כמה מהחיילים האמריקאים וקיויתי כל הזמן למצוא מישהו מאיזורכם.

שלא

אבא, בעל, אח, חבר, איש.

שמוע עבר

אולי יותר, אולי פחות.

לצאן כבר אין חשיבות לגביק.

אנחנו צריכים לאסוף

את הדקות

את השעות

את הימים

את השנים

לאסוף ולהאשיק.

לאה, יולי 1990